

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za arheologiju

Ivana Lučića 3

Marko Skuliber

**GROBNE CJELINE IZ CRKVE SVIH SVETIH PAVLINSKOG
SAMOSTANA U STREZI**

Diplomski rad

Mentor:

Prof. dr. sc. Krešimir Filipec

Komentor:

Dr. sc. Ana Azinović Bebek

Zagreb, rujan 2018.

Zahvaljujem se svima koji su vjerovali u mene i podržavali me uključujući kolege studente i profesore na Katedri za opću nacionalnu i srednjovjekovnu arheologiju. Naročito se zahvaljujem profesorici Ani Azinović Bebek na beskrajnom strpljenju i neumornoj pomoći bez koje zasigurno ne bi bilo ovog rada. Na kraju, hvala mojoj obitelji koja je uvijek tu za mene.

SAŽETAK

Pavlinski samostan Svih svetih u Strezi osnovan je 1374. godine darovnicom magistra Ivana Biseni. U sklopu samostana nalazi se i samostanska crkva Svih svetih koja je u potpunosti istražena što predstavlja rijedak primjer na području kasnosrednjovjekovne Slavonije. Redovnici su samostan napustili oko 1540. godine zbog sve veće osmanlijske opasnosti te su se sklonili u sigurniju Lepoglavu. Samostan su potom preuzeli krajišnici Varaždinskog generalata, a nedugo poslije je napušten te je kroz naredna četiri stoljeća u cijelosti razgrađen. Tijekom sedam sezona arheoloških istraživanja (2006. – 2012.) određeni su vanjski gabariti samostanskog sklopa i u potpunosti je istražena samostanska crkva. Unutar crkve istraženo je ukupno 97 grobova od čega čak 88 čine zemljane rake, a samo 9 zidane grobnice. Antropološkom analizom provedenom na uzorku od 50 pokojnika utvrđeno je kako su prevladavale osobe muškog spola kojih je bilo 40 u odnosu na samo 10 žena. U svega 22 groba pronađeni su nalazi među kojima dominiraju željezne pređice, koje čine 70% svih nalaza. Osim pređica, pronađeni su ključevi, noževi, okovi, zrna te pojedinačni nalazi prstena, brevara, potkove i kotačića ostruge. Obrađeno je ukupno 40 novih nalaza iz kojih saznajemo više o pogrebnim običajima u razdoblju kasnog srednjeg vijeka. Svi nalazi datirani su u vrijeme između osnutka samostana (*terminus ante quem non*) i vremena kada su pavlini trajno napustili samostan (*terminus post quem non*). Pisani izvori također pomažu u interpretaciji grobnih cjelina, ponajprije darovnice i oporuke, jer iz njih saznajemo vrijedne podatke o društvenim prilikama toga vremena. Time je dobiven interdisciplinarni pristup koji omogućuje kvalitetniju interpretaciju istraženih grobnih cjelina samostanske crkve u Strezi.

SUMMARY

The Pauline monastery of All Saints in Streza was founded in 1374 by the endowment of magistrate Ivan Bissen. Within the monastery there is also the monastery Church of All Saints, fully explored, which makes a rare example in the area of late medieval Slavonia. The monks have abandoned the monastery in about 1540 due to the increasing Ottoman incursions and found refuge in the safer Lepoglava. The monastery was then taken over by Varaždin General Reserve and shortly thereafter was abandoned and completely overthrown during the next four centuries. During seven seasons of archaeological research (2006 - 2012) the external dimensions of monastery complex were determined and the monastery Church was completely explored. Inside the church, a total of 97 graves have been excavated, of which 88 were made of earth and only 9 walled tombs. The conducted anthropological analysis on a sample of 50 deceased showed that men were prevalent, with 40 in comparison to only 10 women. Only 22 tombs have had finds, among which iron buckles are the most numerous, making 70% of all finds. Besides buckles, there have also been other finds like knives, keys, fetters, grains and individual finds of ring, breverl, horseshoe and the spur rowel. A total of 40 new finds were processed from which we learn more about funeral practices in the late Middle Ages. All the finds date back to the time between the founding (*terminus ante quem non*) and the abandonment of the monastery (*terminus post quem non*). Written sources are also helpful in interpretation of grave entities, primarily endowments and wills, because through them we learn very valuable informations about the social occasions of that time. This resulted in an interdisciplinary approach that allows for a more accurate interpretation of the grave entities of the monastery church in Streza.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	6
2. POVIJEST SAMOSTANA.....	8
3. ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA.....	12
4. GROBLJE.....	18
4.1. ANTROPOLOŠKA ANALIZA.....	20
4.2. VRSTE UKOPA.....	25
4.3. POKRETNI ARHEOLOŠKI MATERIJAL.....	27
5. GROBNE CJELINE.....	37
6. ZAKLJUČAK.....	41
7. KATALOG NALAZA.....	43
8. TABLE.....	58
9. POPIS LITERATURE.....	72

1. UVOD

Pavlinski samostan u Strezi, točnije njegovi ostaci, nalazi se sjeverozapadno od sela Pavlin Kloštar u općini Kapela na području Bjelovarsko – bilogorske županije (slika 1.). Sam lokalitet smješten je u dolini koju omeđuju dva potoka, Švastica i Sv. Marija¹, i upravo je ta činjenica pogodovala izgradnji pavlinskog samostana i samostanske crkve Svih svetih još daleke 1374. godine. Red pavlina je naime, uvijek birao pomalo izolirane lokacije za smještaj svojih samostana, točnije podizali bi ih podalje onodobnih većih naselja u dolinama koje obiluje vodom ili na povišenim platoima.² Točan položaj samostana dugo je bio nepoznat i ustanovljen je tek reambuliranjem 2003. godine te je danas poznato kako se nalazi na zemljištu obitelji Vlašićek, Blažeković Baća, Ščurić i Subota, a samo je manji dio u vlasništvu Republike Hrvatske.³ Tijekom sedam sezona arheoloških istraživanja 2006 – 2012. ustanovljeni su vanjski gabariti samostanskog sklopa, a u potpunosti je istražena i samostanska crkva Svih svetih.⁴ Pronađeno je ukupno 97 grobova unutar same crkve, od kojih je 88 bilo ukopano u zemlju, a 9 u zidane grobnice te su predstavljeni rezultati analize osteološkog materijala iz 50 grobova.⁵ Od pokretnog arheološkog materijala izdvajaju se nalazi keramike, metalni predmeti u kojima dominiraju pravokutne željezne kopče pronađene u grobovima te ulomci arhitektonske kamene plastike.⁶ Kako je samostanski kompleks bio napušten oko 1538. godine kada su se redovnici pred osmanlijskom opasnošću sklonili u sigurniju Lepoglavu on se već dvije godine poslije 1540. našao na popisu utvrda koje treba srušiti ili održavati, a nedugo zatim poznato je kako se u njemu naseljavaju i pravoslavni monasi.⁷ Nedugo zatim i oni napuštaju samostan koji zajedno sa crkvom stoljećima postaje glavnim izvorom građevinskog materijala lokalnom stanovništvu. Streški je samostan tijekom nešto manje od dva stoljeća različitim darovnicama postao jedan od najbogatijih slavonskih pavlinskih samostana onog doba⁸ i kao takav je vrlo značajan za crkvenu i samostansku povijest u kasnom srednjem vijeku na području Hrvatske pa i šire. Crkva Svih svetih streškog pavlinskog samostana predstavlja jedan od rijetkih u potpunosti istraženih sakralnih objekata na području kasnosrednjovjekovne Slavonije, a činjenica da je u njoj

¹ Pleše 2012: 127

² Pleše, Karlo 2009: 186

³ Ibid: 184

⁴ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 89

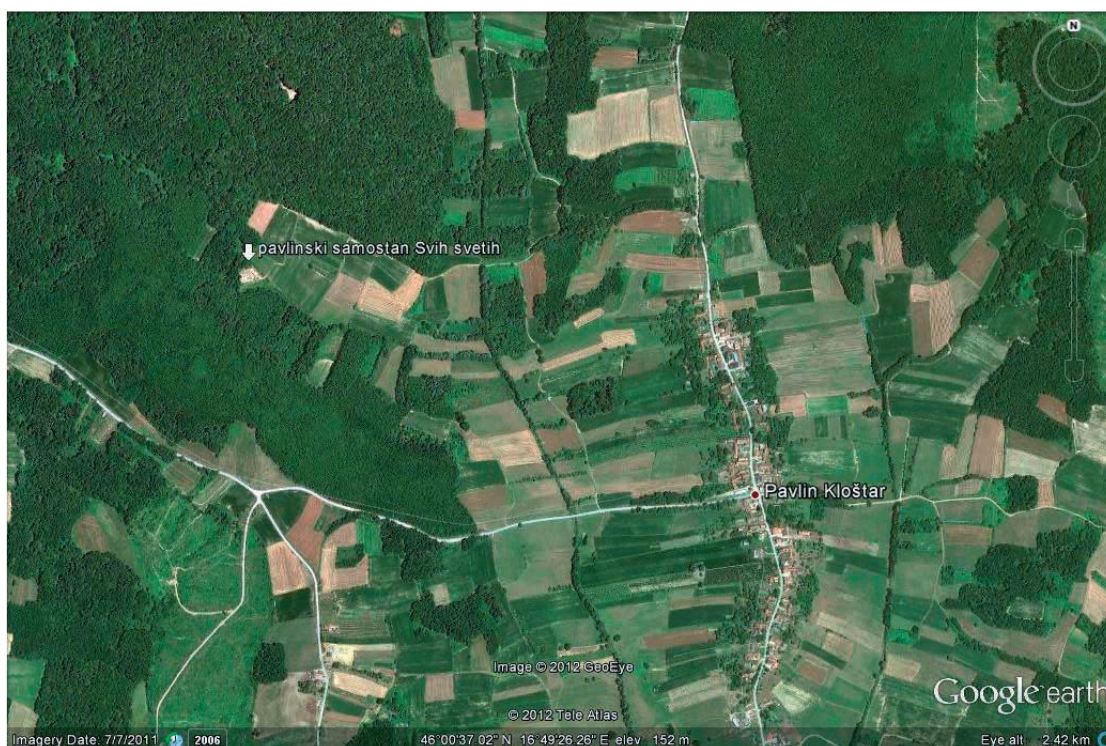
⁵ Ibid: 87

⁶ Pleše, Karlo 2009: 199

⁷ Pleše 2012: 127

⁸ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 88

pokopano 97 osoba od kojih je za 50 uspješno provedena osteološka analiza također je poprilično značajan izvor informacija za to povijesno razdoblje. U kombinaciji s povijesnim izvorima koje su pavlini sa sobom sklonili u Lepoglavu, a među kojima se ističe potpuno sačuvani Urbar samostana u Strezi iz 1477. koji je jedan od glavnih izvora za poznavanje feudalnog uređenja srednjovjekovnog prostora današnje kontinentalne Hrvatske⁹, streški je samostan zajedno s crkvom i grobnim cjelinama unutar nje veoma važan s povijesnog i arheološkog konteksta u razdoblju kasnog srednjeg vijeka. Iz njega saznajemo podatke ne samo vezane uz arhitekturu ili crkvenu povijest, već i uz način života, društvene i pravno – imovinske odnose, način pokopavanja i pogrebne običaje. U ovom radu naglasak će biti na grobnim cjelinama pavlinske samostanske crkve Svih svetih uz koje se vežu i grobni prilozi, obrađeni u jednom od poglavlja. Interpretaciji je doprinijela i analiza osteološkog materijala, iz koje saznajemo mnoštvo podataka o dobi i spolu samih pokojnika, ali i o bolestima i načinu života kojim je živjelo i djelovalo stanovništvo koje je u razdoblju kasnog srednjeg vijeka pokopano u streškoj samostanskoj crkvi.

Slika 1. Položaj pavlinskog samostana Svih svetih (Pleše 2012: 126)

⁹ Pleše, Karlo 2009: 183

2. POVIJEST SAMOSTANA

Kada se počinje govoriti o povijesti samostanskog kompleksa u Strezi valja napomenuti kako je ona dobro poznata zahvaljujući 203 sačuvane isprave pod nazivom *Acta Monast. de Ztreza* kojima je obuhvaćeno vrijeme od 1366. do 1547. godine.¹⁰ Ti se izvornici čuvaju u Mađarskom državnom arhivu, dok se u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Hrvatskom državnom arhivu nalaze njihovi skraćeni prijepisi.¹¹ Isto tako vrijedi istaknuti kako je najznačajnije djelo za razumijevanje povijesti pavlinskog samostana u Strezi zbirka samostanskih dokumenata koju je sabrao K. Dočkal 1952. godine.¹² Prvi spomen imena posjeda Streza datira iz 1366. godine i isprave kralja Ljudevita prema kojoj su zagrebačkom arhiđakonu Petru i njegovu bratu Andriji bili dodijeljeni posjedi Streza (Ztreza) i Plavnica (Plunicha) u zamjenu za njihove posjede Otna, Obrovna i Mužina.¹³ Godinu dana kasnije ban Nikola Seč izdaje čazmanskomu kaptolu nalog za ucrtavanje međa.¹⁴ Iako zakladnica streškog samostana nije sačuvana, streški redovnici kao temeljni preduvjet za osnivanje samostana navode ispravu kojom je kralj Ljudevit I. Anžvinac 1369. godine dozvolio Ivanu Bisenu (*Johannes Bissenus miles et familiaris serenissimi principis domini Lodovici Ungariae regis*) da slobodno raspolaže svojom imovinom.¹⁵ Streški je samostan Svih svetih (*monasterium Omnium Sanctorum*) tako osnovan 1374. godine darovnicom kaštelana Bijele Stijene i vesprenskog župana magistra Ivana Bisena.¹⁶ Prva isprava u kojoj se spominje već sagrađeni samostan i crkva Svih svetih nosi nadnevak 9. travnja 1379. godine.¹⁷ Samostan u Strezi pripadao je pod upravu samostana Blažene Djevice Marije na Moslavačkoj gori (poznat i pod nazivom Bela Crkva), a nalazio se na području ondašnje Križevačke županije, odnosno u komarničkome arhiđakonatu¹⁸ (Slika 2.). Nakon darovnice Ivana Bisena, pomoću koje su izgrađeni samostan i crkva, uslijedile su i druge darovnice kojima je samostan postao jedan od najbogatijih onodobnih slavonskih pavlinskih samostana.¹⁹ Neki od plemića koji su darivali streški samostan bili su: Tomo iz Konjske, Stjepan Plavnički, Ladislav iz Lačovca, Ladislav iz Korena, Mihajlo Kandal iz Kandalovca,

¹⁰ Pleše 2012: 126

¹¹ Ibid

¹² Pleše, Karlo 2009: 188

¹³ Ibid

¹⁴ Ibid: 189

¹⁵ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 87

¹⁶ Pleše, Karlo 2009: 189

¹⁷ Ibid

¹⁸ Ibid

¹⁹ Ibid: 190

Juraj Kandal iz Kandalovca, Nikola Ders, Ivan Valpotić iz Gregorijevca, topolovečki kaštelan Brdsko, kaštelan Ivan iz Grede, prebendar Petar iz Hedrihovca sa sestrom Dorotejom Horvat, župnik Mate Dezem iz Streze te plemkinje Jelena Horvat, Ilka iz Ilinca, Margita iz Kamengrada, Katarina iz Morusovca, Doroteja Miloš iz Plavnice i Jelena Valpotić iz Gregorijevca.²⁰ Osim navedenih darovnica kojima je bitno proširio svoje posjede, streški je samostan uživao i brojne povlastice. Prvu mu je osigurao sam Ivan Bisen u vremenu od 1382. do 1388. godine, koji je zahvaljujući svom položaju na dvoru isposlovao pravo na davanje oprosta od kardinala Pileja, kardinala Valenta, biskupa stolnobiogradskog Nikole, biskupa györskeg Ivana te biskupa jeruzalemskog Juraja.²¹ Pravo na davanje oprosta od 40 dana streški su redovnici dobili 1424. godine od rožonskog biskupa Konstantina i generalnog vikara zagrebačkog biskupa Ivana Albena te 1443. godine od zagrebačkog biskupa Benedikta.²² Kralj Žigmund oslobodio je 1407. godine redovnike od kraljevskog poreza na živežne namirnice i odijelo, kraljica Barbara odobrila je 1412. godine samostanu oslobađanje od davanja kunovine, a 1473. godine dozvolila je skupština plemića u Rovišću oslobođenje od javnih daća i tereta.²³ Nadalje, streški je samostan od 1465. godine imao i sajamske privilegije.²⁴ Možemo istaknuti i kako je streški samostan u nešto manje od dva stoljeća postojanja najviše sudskih sporova protiv susjeda-međaša imao sa susjednim župnicima.²⁵ U tim sporovima ih je uvijek zastupao prior, a vođeni su ponajprije radi povrede ekonomskih prava.²⁶ Neki od slučajeva su: 1399. godine s obližnjim župnikom sv. Marije u Strezi radi kanonske četvrtine, zatim 1409. godine s Demetrijem, župnikom crkve Blažene Djevice Marije u Strezi radi povrede vlasničkih odnosa, 1419. godine s obližnjim župnikom oko davanja kanonske četvrtine od legata danih za potrebe kada legatar nije pokopan u samostanskoj crkvi te 1441. godine s Grgurom, župnikom crkve Blažene Djevice Marije u Strezi radi povrede vlasničkog prava.²⁷ Tijekom 15. stoljeća samostan je bio izvrsno ekonomski i pravno organiziran o čemu govore dva (sačuvana) urbara: prvi je sastavljen 1432. godine i odobrio ga je general reda Franjo I. (1431.-1434.), dok je drugi sastavljen 1477. godine. (*Registrum super universis possessionibus claustrum fratrum Heremitarum de Ztreza, quod registrum scribi fecit venerabilis pater Paulus prior prescriptorum fratrum Heremitarum de dicta Ztreza. Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo, in*

²⁰ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 88

²¹ Ibid

²² Ibid

²³ Ibid

²⁴ Pleše, Karlo 2009: 190

²⁵ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 88

²⁶ Ibid

²⁷ Ibid

Quadragesima.).²⁸ Na kraju ovog Urbara, jednog od najdragocjenijih pokazatelja razvoja feudalnog društva u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji, nalazi se i popis zaslužnih svjetovnih članova Bratovštine sv. Pavla.²⁹ Kako je u 16. stoljeću rasla opasnost od osmanlijskih postrojbi i streški je samostan sudjelovao u pripremama za nadolazeće sukobe pa su tako 1525. godine opremili jednog konjanika.³⁰ Posljednji zapis datira se u 1538. godinu kada pavlini napuštaju Strezu te odlaze u sigurniju Lepoglavu odnijevši sa sobom najvrjednije dragocjenosti i arhiv s dvjestotinjak isprava.³¹ Samostan su tada preuzeli krajišnici Varaždinskog generalata kojima su pavlini ostavili „sve obrambeno oružje i streljivo“.³² Pretpostavlja se kako samostan nije srušen odmah jer se Streza spominje 1540. godine u popisu tvrđava i gradova koje treba srušiti ili održavati.³³ Zanimljivo je napomenuti kako je 1547. godine zabilježen prosvjed provincijalnog definitora Reda protiv zapovjednika Križevačke krajine koji je dozvolio pravoslavnim monasima nastanjivanje u napuštenom samostanu.³⁴ U opisu streškog samostana od strane I. Krištolovca, pavlina iz Lepoglave, s kraja 17. i početka 18. stoljeća doznajemo kako taj prosvjed nije imao prevelikog učinka jer navodi da se u njegovo vrijeme na mjestu pavlinske crkve nalazi vlaška (grkokatolička ili pravoslavna) crkva te da je ime izmijenjeno u Balin Kloštar.³⁵ Nadalje spominje kako od nekad velikog pavlinskog samostana nije ostao „niti jedan jasan trag njegova postojanja“.³⁶ To nam dokazuje da je samostan u to vrijeme već bio toliko razgrađen i razrušen da ga autor ne opisuje čak ni kao ruševinu.³⁷ Za pretpostaviti je kako je samostan, nakon što je napušten, lokalnom stanovništvu služio kao glavni izvor građevinskog materijala. Njegovoj sustavnoj razgradnji uvelike su pogodovale laka pristupačnost i blizina naselja Kapela, Pavlin Kloštar, Tvrda Reka i Gornje Sredice.³⁸ Zanimljivo je i kako je prema narodnoj predaji crkva u Kapeli, preuređena u 18. stoljeću, bila nanovo sagrađena baš od opeke samostana u Strezi.³⁹ Na kraju valja istaknuti kako je točna pozicija samostana u Strezi bila nepotpuna sve do reambuliranja Z. Horvata iz 2003. godine. Do početka prvih arheoloških istraživanja iz 2006. godine samostanski je sklop bio sakriven u gustoj šumi na nepristupačnome terenu okruženome

²⁸ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 88

²⁹ Ibid: 89

³⁰ Ibid

³¹ Pleše 2011: 209

³² Pleše, Karlo 2009: 190

³³ Ibid

³⁴ Pleše 2012: 127

³⁵ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 89

³⁶ Ibid

³⁷ Pleše, Karlo 2009: 188

³⁸ Pleše 2012: 127

³⁹ Pleše, Karlo 2009: 188

razlivenim tokovima dvaju potoka.⁴⁰ Arheološka istraživanja koja su uslijedila pružila su nam više informacija o samom izgledu samostanskog kompleksa.

Slika 2. Bjelovarsko područje između Bilogore i Moslavačke gore u 15. stoljeću (Pleše, Karlo 2009: 189)

⁴⁰ Pleše, Karlo 2009: 190

3. ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

Ovim radom obuhvaćena su istraživanja od 2006. do 2012. godine, odnosno sedam sezona sustavnih istraživanja. Ona su provedena od strane Hrvatskog restauratorskog zavoda u sklopu projekta „Srednjovjekovni pavlinski samostani“ koji obuhvaća istraživanje pavlinskih samostana od 13. do 15. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.⁴¹ Voditeljica svih sedam sezona istraživanja bila je dr.sc. Tajana Pleše. Nakon već ranije spomenutog reambuliranja iz 2003. godine kojim se utvrdio točan položaj samostanskog sklopa, 2006. godine počelo se s arheološkim istraživanjima. Dodajmo i to da su istraživanja u početku bila znatno usporena gustom vegetacijom koju je najprije trebalo ukloniti, 120 do 250 cm debelim slojem građevinske šute i nepristupačnim terenom okruženim razlivenim tokovima dvaju potoka.⁴² Tijekom istraživanja 2006. godine otvoreno je šest sondi s ciljem određivanja vanjskih gabarita samostanskog sklopa.⁴³ Sonde 1 i 2 bile su smještene na pretpostavljenom istočnom dijelu samostanskog sklopa, na južnom dijelu sklopa na kojem se pretpostavljeno nalazila pozicija crkve postavljene su sonde 3, 4 i 5, a na sjevernom dijelu gdje se trebao nalaziti sjeverni zid samostanskog sklopa postavljena je sonda 6.⁴⁴ U sondama 1, 3 i 4 nije bilo rezultata, no zato su u sondama 2, 5 i 6 pronađeni željeni nalazi arhitekture.⁴⁵ Sondama S2 i S6 potvrđeni su vanjski zidovi samostanskog sklopa, dok je u sondi S5 pronađen južni temelj samostanske crkve Svih svetih.⁴⁶ To je bilo dovoljno da se idućih godina dalje nastavi s istraživanjima. Cilj istraživanja 2007. i 2008. godine bilo je određivanje cjelovite tlocrtne dispozicije crkve Svih svetih i istraživanje njezine unutrašnjosti.⁴⁷ Samostanski sklop Svih svetih smješten je na pravokutnom platou uz tokove dvaju potoka (Slika 3.). Istraživanjima je ustanovljeno kako je samostan po osi sjever- jug bio dugačak oko 70m, a po osi istok zapad oko 50m pa možemo reći kako je ukupna površina samostanskog sklopa u Strezi 3500m².⁴⁸

⁴¹ Pleše, Karlo 2009: 188

⁴² Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 89

⁴³ Pleše, Karlo 2009: 191

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Pleše, Karlo 2009: 191

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Ibid

⁴⁸ Ibid

Slika 3. Samostanski sklop Svih svetih u Strezi (arhiv HRZ-a)

U sondi 2 pronađen je istočni vanjski zid samostanskog sklopa koji je u donjoj zoni širine 120cm građen od grublje klesanog vapnenca s obilnim korištenjem žućkastog veziva granulata.⁴⁹ Gornji dio zida širine 100cm građen je od nepravilno složene opeke, a njegova unutrašnjost ispunjena je sitnijim lomljencem, vezivom i smeđom zemljom.⁵⁰ Zid je položen u otklonu u odnosu na os sjever- jug i tlocrtno ima oblik izduženog slova S.⁵¹ U sondi 6 pronađen je temelj sjevernog zida samostanskog sklopa širine 70 cm građen od masivnijeg lomljenca s korištenjem bjelkaste žbuke kao veziva.⁵² Tijekom istraživanja 2007. godine pronađen je i južni zid samostanskog sklopa za koji je važno napomenuti da se nastavlja na sjeverozapadni zid samostanske crkve u smjeru zapada.⁵³ Građen također od masivnijeg lomljenca s korištenjem veziva sačuvan je isključivo u zoni temelja širine 130cm.⁵⁴ Prvi temelji zidova prostorija

⁴⁹ Pleše, Karlo 2009: 191

⁵⁰ Ibid: 192

⁵¹ Ibid

⁵² Ibid

⁵³ Ibid

⁵⁴ Ibid

samostana istraženi su tijekom radova 2008. godine.⁵⁵ Dva temelja građena također od lomljenog kamena uz obilno korištenje veziva pronađena su neposredno uz sjeverni temelj trijumfalnog luka, okomito na sjeverni zid crkve.⁵⁶ Zapadni temelj širine 95cm i istočni širine 125cm zatvaraju prostoriju širine 445cm za koju se obzirom na poziciju u odnosu na crkvu i samostanski sklop može pretpostaviti kako je bila sakristija.⁵⁷ Sonda 5, koja je trebala odrediti poziciju južnog zida samostanske crkve Svih svetih, bila je srećom postavljena točno na mjestu temelja južnog dijela trijumfalnog luka, odnosno na samoj sredini crkve što je uvelike olakšalo daljnja istraživanja.⁵⁸ Do kraja istraživanja 2006. godine određen je zapadni dio južnog zida crkve te južni dio zapadnog, ujedno i pročelnog dijela iste.⁵⁹ Uz južni zid pronađeno je i istraženo pet pravokutnih kontrafora, od kojih je jedan K5, smješten na spoju južnoga zida i zapadnog, pročelnog zida.⁶⁰ Nasuprot svakom kontraforu, izuzev navedenom kutnom, s unutrašnje strane zida pronađeni su nepravilni, pravokutni temelji baza.⁶¹ Tijekom radova 2007. godine južni zid crkve istražen je u potpunosti pa je tako ustanovljeno kako je on po cijeloj strani poduprt sa ukupno osam masivnih pravokutnih kontrafora (K1-8).⁶² Zid se izravno, bez naglašenog ramena nastavlja u temelj poligonalno zaključenog svetišta.⁶³ Nastavljena su i istraživanja na zapadnom, pročelnom zidu kako bi se utvrdila širina same crkve, a djelomično je bio istražen i sjeverni zid crkve na kojem, očekivano, nisu pronađeni kontrafori.⁶⁴ Uz južnu plohu sjevernog zida pronađene su tri pravokutne, nepravilne baze koje pozicijama odgovaraju ranije spomenutim bazama uz južni zid crkve.⁶⁵ Važno je spomenuti kako je te godine utvrđeno da su dna korita potoka koji okružuju kompleks viša od gornje kote istraženih temelja pa je bilo potrebno regulirati i produbiti korita kako iskopano područje ne bi bilo stalno potopljeno. Problem je riješen u suradnji s „Hrvatskim vodama VGI Bjelovar“ koji su regulirali i uredili obale te okolni prostor oba potoka, a tijekom tih radova napravljen je i pristupni put s mostom do lokaliteta.⁶⁶ Tako je prostor svetišta zahvaljujući tim radovima postao isušen te se moglo nastaviti s istraživanjima crkve. Za arheoloških istraživanja 2008. godine u potpunosti je

⁵⁵ Pleše, Karlo 2009: 193

⁵⁶ Ibid

⁵⁷ Ibid

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Ibid

⁶⁰ Ibid

⁶¹ Ibid

⁶² Ibid

⁶³ Ibid

⁶⁴ Ibid

⁶⁵ Ibid

⁶⁶ Pleše, Karlo 2009: 194

utvrđena tlocrtna dispozicija crkve.⁶⁷ Crkva Svih svetih bila je izgrađena u skladu s obilježjima gradnje sakralnih objekata pavlinskog reda kao jednobrodna građevina čija je longitudinalnost bila dodatno naglašena podjednakim dimenzijama pravokutne lađe i poligonalno zaključenog svetišta.⁶⁸ Vanjske dimenzije crkve su 32,9 x 9,25m, unutarnje dimenzije lađe 15,6 x 7,3m, a svetišta zajedno sa širinom temelja trijumfalnog luka 15 x 6,9m.⁶⁹ Zidovi crkve širine 90cm bili su izgrađeni od pravilno postavljenih redova opeke (dimenzija 6-7 x 12-14 x 30-31,5cm) povezanih debljim slojem veziva sitnijeg granulata, dok su temelji crkve širine 110-120cm građeni od masivnijeg lomljenca s korištenjem bjelkastog veziva.⁷⁰ Sloj krupne šute na nekim mjestima debljine i do 230cm, znatno je kočio napredak istraživanja. Iako se pretpostavljalo kako će se debljina sloja šute postupno smanjiti prema istoku, usporedno sa stanjivanjem sloja pala je i visina sačuvanog zida u odnosu na temeljne stope (h zapadnog zida crkve 154,65m; h temeljne stope apside 152,63m).⁷¹ Takva razlika u visini rezultat je višestoljetnog prikupljanja građevinskog materijala (opeke i kamena) od strane lokalnog stanovništva za gradnju brojnih objekata u okolnim selima.⁷² Kako se prijevoznim sredstvima najlakše moglo „probiti“ do istočnog dijela crkve, logično je da je taj dio pretrpio najveće uništenje. Isto tako, najbolje je sačuvan zapadni dio crkve koji je bio najdalji, a samim time i najnedostupniji lokalnom stanovništvu. Sačuvan je u devet redova opeke (Slika 4.) koja je nažalost u dosta lošem stanju te vrlo lako puca i otpada iz zidne strukture na sredini koje je također uočen pravilan otvor širok 200cm.⁷³ Na vanjskoj strani zida pronađen je jednostavno obrađeni klesanac za koji se pretpostavlja kako je bio dio sjevernog dovratnika, no budući da se zbog opadanja opeke ne može točno utvrditi je li riječ o stvarnoj poziciji vrata ili samo o pravilnom oštećenju zida, za sada se može tek pretpostaviti kako su postojala dvojna vrata: jedna na zapadnom pročelju za ulaz vjernika i druga na sjevernom zidu kroz koja su redovnici nesmetano komunicirali s crkvom ili preko klaustara ili preko sakristije.⁷⁴ Masivni kontrafori (širina 110-120cm, dužina 180-200cm), kojima je crkva bila ojačana na slobodnim pročeljima, najbolje su ostali sačuvani na zapadnom dijelu koji je bio najudaljeniji od pristupnog puta, dok su na kutovima poligonalne apside sačuvani isključivo u razini temeljne stope.⁷⁵ Upravo se zbog nedovoljno sačuvane

⁶⁷ Pleše, Karlo 2009: 194

⁶⁸ Pleše 2012: 127

⁶⁹ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 90

⁷⁰ Pleše, Karlo 2009: 195

⁷¹ Ibid

⁷² Ibid

⁷³ Ibid: 196

⁷⁴ Ibid

⁷⁵ Pleše, Karlo 2009: 196

visine ne može potvrditi jesu li kontrafori bili stupnjevani. Najbolje je sačuvan prvi kontrafor K2 na južnom zidu (Slika 5.), na čijoj su južnoj plohi ostali sačuvani klesanci prema kojima se može utvrditi onodobna hodna razina oko crkve.⁷⁶ Kontrafori nisu međusobno povezani pa na temelju toga možemo zaključiti kako su dograđeni kasnije. Ranije sam spomenuo kako su u lađi crkve potvrđene po tri baze (polu)stupova na sjevernom i južnom zidu. Nijedna baza nije u vezi s temeljima zidova crkve.⁷⁷ Četiri zapadnije baze nešto su većih dimenzija (širina 60cm, dužina 60-80cm) od dvije istočnije (širina 40-50cm, dužina 40cm), a prosječna udaljenost između baza iznosi 320cm.⁷⁸ Na temelju toga prostor lađe možemo podijeliti na četiri traveja.⁷⁹ U prostoru svetišta nisu pronađene baze (polu)stupova. Radi naknadno dograđenih kontrafora i baza možemo pretpostaviti dvije građevinske faze crkve Svih svetih. U prvoj je fazi izgrađena cijela crkva, svetište je bilo svođeno i ojačano kontraforima, dok je lađa bila natkrivena tabulatom, da bi u drugoj fazi bili dograđeni kontrafori uz južni zid crkve i baze u unutrašnjosti crkve te je i lađa crkve prekrivena svodom, vjerojatno iz estetskih razloga.⁸⁰ Drugu fazu gradnje još uvijek nije moguće vremenski odrediti. U skladu s komparativnim materijalom iz drugih pavlinskih samostana i crkvi (Remete, Lepoglava, Kamensko) može se zaključiti da je samostanska crkva bila osvijetljena dnevnim svjetlom kroz monofore, bifore i trifore, premda ne možemo utvrditi kako su ti otvori bili raspoređeni.⁸¹ O unutrašnjosti same crkve može se izvući nekoliko zaključaka. Iako je samostanski arhiv sačuvan vrlo dobro, ni u jednoj se ispravi ne spominju titulari oltara, kao što je to bio slučaj u npr. remetskoj samostanskoj crkvi pa se može samo pretpostaviti kako je glavni oltar bio posvećen Svim svetima.⁸² Njegovi temelji nažalost nisu pronađeni.⁸³ Dosad je istražen samo jedan oltar (dimenzije 180 x 190cm) smješten u drugom traveju, između druge i treće baze uz južni zid crkve.⁸⁴ Neuredno je zidan od sitnije lomljenih komada opeke i kamena pri čemu je obilno korišteno nekvalitetno vezivo krupnog granulata.⁸⁵ Obzirom da je to i jedini pronađeni oltar u cijeloj crkvi može se zaključiti kako općenito iznenađuje izostanak oltara uz bočne stranice trijumfalnog luka, no pretpostavlja se da su ti oltari bili drveni te im stoga nisu bili potrebni temelji.⁸⁶ Nadalje, valja napomenuti kako u

⁷⁶ Pleše, Karlo 2009, 196

⁷⁷ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 90

⁷⁸ Pleše, Karlo 2009: 197

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Ibid

⁸¹ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 90

⁸² Ibid

⁸³ Ibid

⁸⁴ Ibid

⁸⁵ Pleše, Karlo 2009: 197

⁸⁶ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 90

istraženom unutrašnjem dijelu crkve nije pronađena podnica niti njena podloga pa se tako visina hodnog sloja može samo pretpostaviti prema odnosu zidne i temeljne mase.⁸⁷ Za kraj treba spomenuti da su u unutrašnjosti crkve pronađeni i grobovi.

Slika 4. Pogled na zapadni zid Crkve (Pleše, Karlo 2009: 196)

⁸⁷ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 90

Slika 5. Pogled s jugoistoka na kontrafor 2 (Pleše, Karlo 2009: 197)

4. GROBLJE

Na području streške samostanske crkve pronađeno je i istraženo ukupno 97 grobova (Slika 6.).⁸⁸ Samo je 9 kostura bilo pokopano u zidane grobnice dok je preostalih 88 bilo pokopano izravno u zemlju.⁸⁹ Ukupno je pronađeno 8 zidanih grobnica od čega je 6 bilo u lađi, a 2 na području svetišta od kojih je istočnija grobnica bila prazna.⁹⁰ Grobovi su istraživani od 2008. do 2012. godine, a kako je crkva podijeljena na četiri traveja tako su i istraživanja vođena

⁸⁸ Vyroubal, Pleše, Novak 2016, 90

⁸⁹ Ibid

⁹⁰ Ibid, 92

u skladu s time⁹¹. Tijekom radova 2008. i 2009. godine istraženi su prvi i drugi travej lađe crkve. Na području prvog traveja istraženo je 25 grobova, 2 su bila ukopana na razmeđu između prvog i drugog traveja, a u drugom traveju istraženo ih je 19 od čega su četiri bila ukopana u zidanim grobnicama 1 i 2.⁹² Radovima provedenim 2011. godine istraženo je ukupno 12 grobova u trećem traveju, od čega je 5 grobova istraženo na razmeđu trećeg i četvrtog traveja, a njih 14 u četvrtom traveju.⁹³ Na području četvrtog traveja dva su pokojnika bila ukopana u zidanim grobnicama 3 i 4.⁹⁴ Tijekom radova vođenih 2012. godine u potpunosti je istražena zona trijumfalnog luka i područje svetišta te je time i kompletirano istraživanje groblja streške samostanske crkve.⁹⁵ U zoni trijumfalnog luka istražena su 3 groba, od čega su dva bila ukopana u zidanim grobnicama 5 i 6, a na prostoru svetišta njih 17 od čega je jedan bio ukopan u zidanoj grobnici 7.⁹⁶ Zanimljivo je napomenuti kako tijekom istraživanja crkvenog groblja nije pronađen nijedan ulomak sepulkralne arhitektonske plastike.⁹⁷ Što se tiče orijentacije pokojnika, možemo ustrvrditi kako su svi bili pravilno orijentirani (zapad – istok) izuzev groba G 064.⁹⁸ Gotovo svi pokojnici imali su ruke prekrížene na prsima, zdjelici ili preko trbuha, s iznimkom nekoliko ukopa s rukama ispruženima ravno uz tijelo.⁹⁹ Od ukupnog broja od 97 grobova u njih svega 22 su pronađeni nalazi.¹⁰⁰ U postocima to iznosi 22,68% grobova s nalazima. Grobovi istraženi u crkvi Svih svetih mogu se datirati tako da je *terminus ante quem non* godina osnutka samostana 1374., dok je *terminus post quem non* razdoblje oko 1540. godine kada su pavlini napustili streški samostan zbog učestalih osmanlijskih napada.¹⁰¹

⁹¹ Vyroubal, Pleše, Novak 2016, 90

⁹² Pleše, Karlo 2009, 198

⁹³ Vyroubal, Pleše, Novak 2016, 90, 92

⁹⁴ Ibid, 92

⁹⁵ Ibid

⁹⁶ Ibid

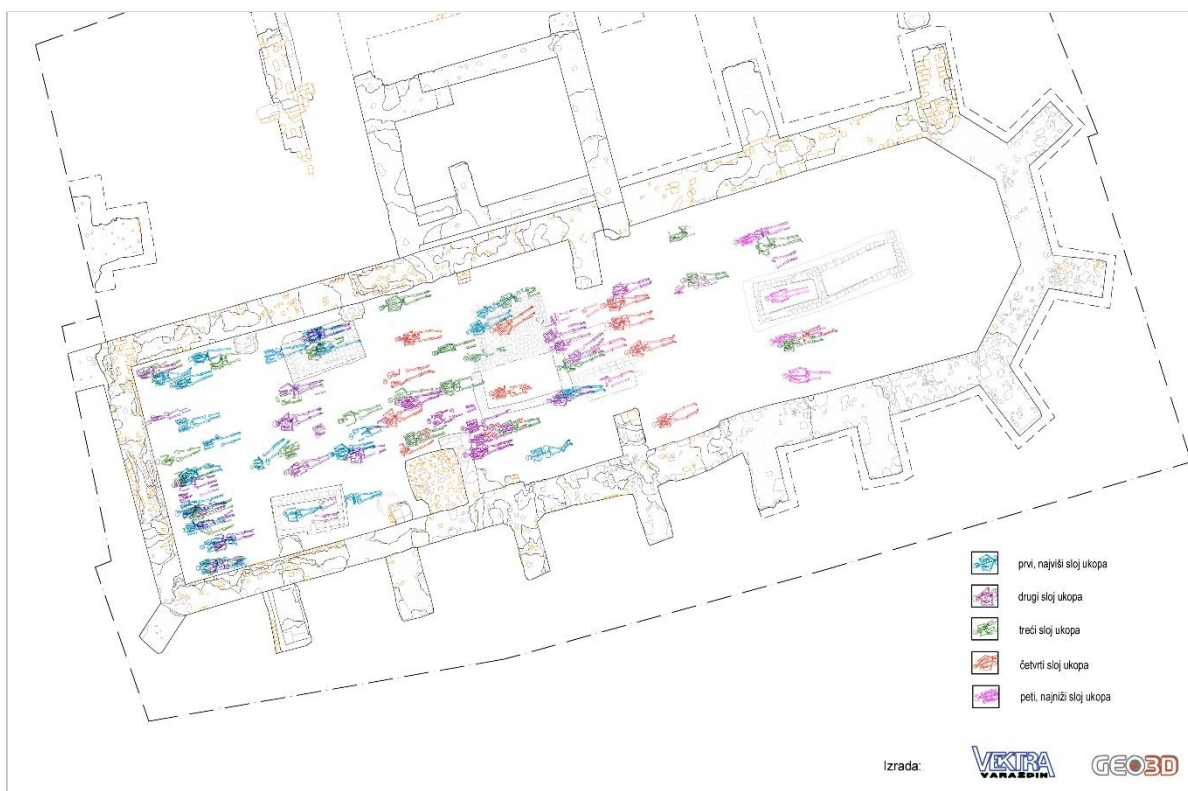
⁹⁷ Ibid, 90

⁹⁸ Pleše 2012, 129

⁹⁹ Ibid

¹⁰⁰ Vyroubal, Pleše, Novak 2016, 90

¹⁰¹ Pleše, Karlo 2009, 198

Slika 6. Tlocrt samostanske crkve Svih svetih sa svim grobovima i dubinama ukopa (Arhiv HRZ-a)

4. 1. ANTROPOLOŠKA ANALIZA

Na analizu u Antropološki centar Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu poslane su samo kosti iz grobova istraženih 2011. i 2012. godine.¹⁰² Osteološki materijal iz ranijih sezona istraživanja nije bilo moguće analizirati radi nedovoljne ušćuvanosti. Vrijedi spomenuti kako je i dostupni materijal bio fragmentiran i različitog stupnja ušćuvanosti.¹⁰³ Stoga je prilikom određivanja spola i starosti pokojnika u trenutku smrti korišten velik broj

¹⁰² Vyroubal, Pleše, Novak 2016, 92

¹⁰³ Ibid

različitih kriterija. Starost osoba procijenjena je na razdoblje od pet godina, npr. od 20 do 25 godina.¹⁰⁴ Detaljnom antropološkom analizom spol i starost u trenutku smrti određeni su za ukupno 50 osoba.¹⁰⁵ Četiri petine ukupnog uzorka čine muškarci, odnosno određeno je kako je samo 10 osoba ženskog spola, a čak 40 muškog (Slika 7.).¹⁰⁶ Zanimljiva je i činjenica da su subadulti ispod 15 godina potpuno odsutni. Prosječna doživljena starost osoba pokopanih u streškoj samostanskoj crkvi iznosi 44,2 godine.¹⁰⁷ Za muškarce ona iznosi gotovo 46 godina dok je kod žena prosječna doživljena starost 38 godina. Iz analize se doznaje i kako su muškarci najviše umirali u razdoblju između 45. i 50. godine života, a žene između 31. i 35. te 41. i 45. godine života.¹⁰⁸ Tek su dva muškarca doživjela starost veću od 60 godina (Tablica 1.). Rezultati antropološke analize pokojnika iz streške samostanske crkve uspoređeni su s već objavljenim antropološkim analizama s nalazišta Rudina – opatijska crkva benediktinskog samostana sv. Mihovila Arkandela, Kamengrad – sv. Emerik, Suhopolje – Kliškovac te Zagreb – sv. Franjo.¹⁰⁹ Iz usporedbe se može zaključiti kako kosturni uzorak iz Streze karakterizira spolna distribucija (četiri petine čine muškarci) te odsustvo dječjih ukopa. Nalazišta na kojima je prisutna spolna distribucija najslićnija streškoj su Zagreb – sv. Franjo, ženski samostan kod crkve sv. Teodore u Puli i Rudina – opatijska crkva.¹¹⁰ Isto tako treba istaknuti i nešto dulju prosječnu doživljenu starost koja strešku samostansku crkvu izdvaja od ostalih kasnosrednjovjekovnih nalazišta s područja kontinentalne Hrvatske gdje je prosječna doživljena starost bila između 35 i 38 godina.¹¹¹ Posebno je zanimljiva činjenica da su čak četiri ženske osobe pokopane na prostoru svetišta, od čega je jedna bila ukopana u grobnici smještenoj u neposrednoj blizini glavnog oltara.¹¹² Analizom osteološkog materijala utvrđene su i bolesti od kojih su болоvali pokojnici pokopani u streškoj crkvi. Iz postojećeg materijala utvrđene su slijedeće bolesti: zubni karijes, alveolarna oboljenja, hipoplazija zubne cakline, *cribra orbitalia* (CO), ektokranijalna poroznost, nespecifične zarazne bolesti (periostitis), degenerativni osteoartritis na zglobovima i kralješcima, Schmorlovi defekti na kralješcima te učestalost i distribucija trauma.¹¹³ Analizom alveo – dentalnog materijala zabilježena je

¹⁰⁴ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 92

¹⁰⁵ Ibid: 95

¹⁰⁶ Ibid

¹⁰⁷ Ibid

¹⁰⁸ Ibid

¹⁰⁹ Ibid

¹¹⁰ Ibid: 99

¹¹¹ Ibid

¹¹² Ibid: 100

¹¹³ Ibid: 92

prosječna učestalost karijesa od 7,4%, od čega kod žena 4,9%, a kod muškaraca 8,3%.¹¹⁴ U usporedbi s ostalim nalazištima učestalost karijesa u Strezi veća je nego u opatijskoj crkvi na Rudini gdje iznosi 3,8%, ali manja nego na nalazištu Zagreb – sv. Franjo gdje iznosi 13,6%.¹¹⁵ Alveolarna oboljenja zabilježena su u 16,4% analiziranih alveola, s time da je učestalost kod žena (17,8%) bila nešto viša nego kod muškaraca (15,8%).¹¹⁶ Ta je učestalost od 16,4% veća od one iz crkve na Rudini (10,6%).¹¹⁷

Tablica 1. Distribucija spola i starosti u uzorku iz Streze

Starost	Djeca	Žene	Muškarci
0-1			
2-5			
6-10			
11-15			
16-20			
21-25			2
26-30		1	2
31-35		3	3
36-40		2	2
41-45		3	9
46-50		1	9
51-55			6
56-60			5
60+			2
Ukupno	0	10	40
Prosječna starost		x=38 (sd=5,92)	x=45,85 (sd=10,24)

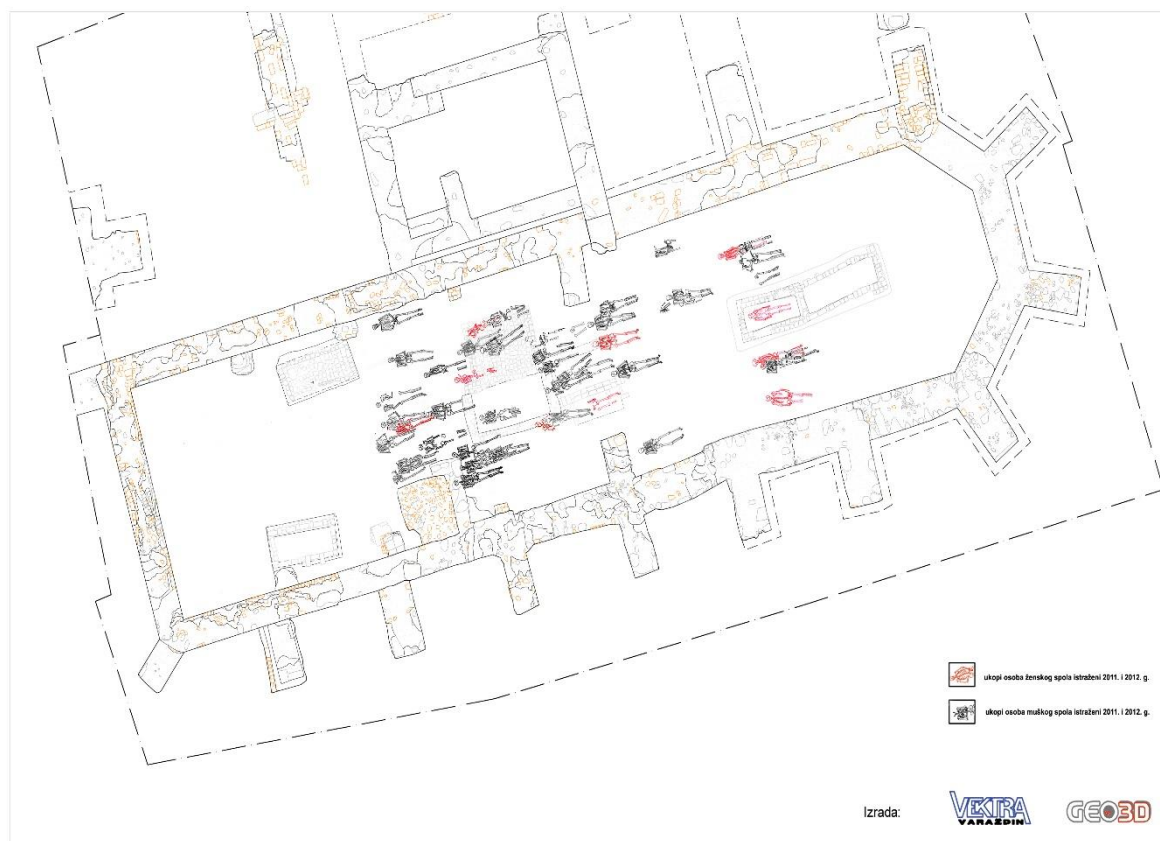
Prosječna starost je izračunata na temelju srednje vrijednosti za svaku dobnu skupinu (npr. 38 godina za dobnu skupinu 36-40) i 65 godina za skupinu 60+.

¹¹⁴ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 95

¹¹⁵ Ibid

¹¹⁶ Ibid

¹¹⁷ Ibid

Slika 7. Položaj muških i ženskih grobova u samostanskoj crkvi u Strezi (Arhiv HRZ-a)

Također su prisutne i patologije koje se smatraju pokazateljima subadultnog stresa, kroničnih anemija, parazitizma ili kronične neishranjenosti. *Cribra orbitalia* (CO) prisutna je u 29,6% slučajeva (37,5% kod žena, 26,3% kod muškaraca).¹¹⁸ Ektokranijalna poroznost zabilježena je kod 25% muškaraca te 37,5% žena, iako ta razlika nije statistički značajna.¹¹⁹ Linearna hipoplazija zubne cakline prisutna je na 29,6% od svih analiziranih zuba što je manje u usporedbi s nalazištem Zagreb – sv. Franjo gdje iznosi 39,1%.¹²⁰ Nespecifični periostitis prisutan je kod 47,8% osoba, što čini gotovo polovicu osoba iz streškog uzorka, a nešto je veći postotak kod muškaraca gdje ih je 18 od 36 imalo znakove periostitisa, dok je 4 od 10 žena imalo znakove iste bolesti.¹²¹ Degenerativni osteoartritis na zglobovima prisutan je kod 45,9% analiziranih osoba, s time da je kod muškaraca zabilježen u 53,4%, a kod žena u 21,7%

¹¹⁸ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 95

¹¹⁹ Ibid

¹²⁰ Ibid

¹²¹ Ibid

slučajeva.¹²² Na ostalim nalazištima učestalost osteoartritisa na zglobovima nešto je manja nego na uzorku iz Streze pa tako u crkvi na Rudini ona iznosi 25%, Zagreb – sv. Franjo 15,5% i Suhopolje 15,6%.¹²³ Degenerativni osteoartritis na kralješcima prisutan je kod 32,0% populacije i to 34,9% kod muškaraca te 22,7% kod žena.¹²⁴ Na ostalim nalazištima osteoartritis na kralješcima nešto je manji pa tako u crkvi na Rudini iznosi 16,3%, a u Suhopolju 6,8%.¹²⁵ Schmorlovi defekti prisutni su na 83 od ukupno 444 analiziranih kralješaka ili 18,7%.¹²⁶ Nešto je veća prisutnost kod muškaraca (19,7%) nego kod žena (14,6%), no ta razlika nije statistički značajna. U usporedbi s ostalim nalazištima primjećuje se kako su Schmorlovi defekti na Strezi nešto rjeđi nego na nalazištu Zagreb – sv. Franjo gdje su zabilježeni kod 26,1% pokojnika.¹²⁷ Što se tiče trauma, učestalost istih na uzorku iz Streze izuzetno je niska. Antemortalne traume na dugim kostima zabilježene su u svega 3 slučaja od ukupno 483 analizirana koštana elementa što čini svega 0,6%.¹²⁸ Za usporedbu postotak trauma bio je dosta veći na nalazištima Rudina (7,4%) i Suhopolje (3,3%).¹²⁹ Osim antimortalnih, zabilježene su i perimortalne traume. Na kosturu osobe pokopane u grobu 54 (muškarac, starost u trenutku smrti između 51 i 55 godina) zabilježene su dvije perimortalne posjekotine na lijevoj nadlaktičnoj kosti, zadane oštrobriđnim predmetom, najvjerojatnije nožem.¹³⁰ Kod iste osobe također je prisutna i antemortalna fraktura distalnog dijela lakatne kosti.¹³¹ Kada se govori o usporedbi streškog uzorka s drugim analiziranim nalazištima iz kontinentalne Hrvatske može se zaključiti da se isti izdvaja relativno visokom učestalošću degenerativnog osteoartritisa na zglobovima i kralješcima. To se može tumačiti i relativno visokom doživljenom dobi jer degenerativni osteoartritis je, osim mehaničkim opterećenjima, prvenstveno vezan uz starost te genetičke čimbenike.¹³² Vrijedi istaknuti i visoki postotak učestalosti nespecifičnog periostitisa (47,8%) koji može biti uzrokovan mnogim čimbenicima, a u arheološkim populacijama najčešće se javlja kao posljedica nesanitarnih uvjeta kao i loše prehrane.¹³³ Provedene analize pokazuju kako su učestalosti CO i linearne hipoplazije zubne cakline kod uzoraka iz Streze u skladu s podacima

¹²² Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 95

¹²³ Ibid: 99

¹²⁴ Ibid: 95

¹²⁵ Ibid: 99

¹²⁶ Ibid: 95

¹²⁷ Ibid

¹²⁸ Ibid

¹²⁹ Ibid: 99

¹³⁰ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 95

¹³¹ Ibid

¹³² Ibid: 99

¹³³ Ibid

s drugih kasnosrednjovjekovnih nalazišta u kontinentalnoj Hrvatskoj.¹³⁴ Vrlo niska učestalost trauma ukazuje na činjenicu da osobe pokopane na Strezi nisu svakodnevno bile izložene međuljudskom nasilju te da nisu obavljale poslove koji često rezultiraju nesretnim slučajevima.¹³⁵ Visoka životna dob, niski postotak učestalosti karijesa, relativno niski postotak patologija koje ukazuju na subadultni stres te izuzetno niska učestalost trauma ukazuju na dobru kvalitetu života na Strezi u kasnosrednjovjekovnom kontekstu.

4. 2. VRSTE UKOPA

U streškoj samostanskoj crkvi prisutne su dvije vrste ukopa: ukopi u zemljanu raku i ukopi u zidane grobnice.¹³⁶ Od ukupno 97 istraženih grobova, 88 ih je ukopano u zemljanu raku, a samo 9 u zidane grobnice (Graf 1) što znači da ukopi u zemlju čine 90,72% svih ukopa. Za razliku od njih zidane grobnice nalazimo u samo 9,28% ukopa. Valja naglasiti kako je pronađeno ukupno osam zidanih grobnica od čega je šest bilo izgrađeno u lađi, a dvije u svetištu.¹³⁷ U drugom traveju su dvije zidane grobnice (ZG 001 i ZG 002), u četvrtom četiri (ZG 003, ZG 004, ZG 005 i ZG 006), a od dvije grobnice pronađene u svetištu samostanske crkve (ZG 007 i ZG 008) istočnija je bila potpuno prazna.¹³⁸ Grobnice su građene od opeke standardnog formata (32-33x15x7-8cm) povezane vezivom sitnog granulata¹³⁹ (Slika 8.). Među grobnicama ističe se zidana grobnica 1 (ZG 001) u koju su ukopane čak tri osobe za razliku od svih ostalih grobnica gdje je u svaku redom pokopana jedna osoba, a najistočnija grobnica u crkvi (ZG 008) bila je prazna. Načinom izrade, ali i bogatstvom nalaza ističe se i zidana grobnica 3 (ZG 003) koja je, uz grobnicu 2 (ZG 002), jedina imala dno popločano opekama standardnog formata uz jastuk od opeke na kojem je ležao pokojnik.¹⁴⁰ (Slika 9.) Ostale grobnice imale su zemljana dna bez popločenja. Pretpostavlja se kako su u grobovima i

¹³⁴ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 99

¹³⁵ Ibid

¹³⁶ Ibid: 90

¹³⁷ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 92

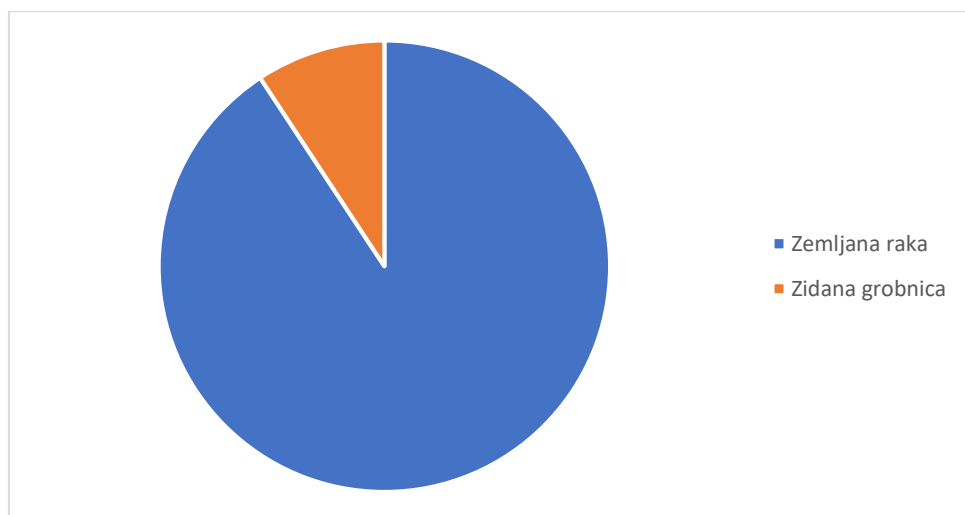
¹³⁸ Ibid

¹³⁹ Pleše 2012: 129

¹⁴⁰ Ibid

grobnicama streške samostanske crkve pokopani imućniji vjernici, dok su redovnici pokopani u zajedničkoj grobnici.¹⁴¹ Takva grobnica, nažalost, još uvijek nije pronađena u streškom samostanu.

Graf 1 – vrste ukopa

Slika 8. Zidana grobnica 1 u drugom traveju crkve Svih svetih (Pleše 2009: 197)

¹⁴¹ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 101

Slika 9. Zidana grobnica 3 sa popločenim dnom i zidana grobnica 4 (Pleše 2012: 129)

4. 3. POKRETNi ARHEOLOŠKI MATERIJAL

Od ukupnog broja od 97 grobova u njih 22 pronađeni su nalazi. Vrijedi istaknuti kako su osim u grobovima neki nalazi pronađeni u neposrednoj blizini grobova ili u zasipu i otpadnim jamama unutar crkve. Najčešće je riječ o metalnim nalazima od kojih je najviše predica, njih čak 28, koje se dijele na dvodijelne i jednodijelne. Zatim slijede ključevi, noževi, okovi i perle sa po dva primjerka za svaku katalošku jedinicu te pojedinačni nalazi prstena, brevara, potkove i kotačića ostruge (Tablica 2.). Svi nalazi konzervirani su u Odjelu za restauriranje arheoloških nalaza Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Tablica 2. Popis nalaza pronađenih unutar samostanske crkve u Strezi

NALAZI		KOLIČINA		UKUPNO
PREĐICE	DVODIJELNE	8	28	40
	JEDNODIJELNE	16		
	FRAGMENTI	4		
KLJUČEVI		2		
NOŽEVI		2		
OKOVI		2		
PERLE		2		
PRSTEN		1		
BREVAR		1		
POTKOVA		1		
KOTAČIĆ OSTRUGE		1		

Prvu i najbrojniju kategoriju nalaza na groblju crkve Svih svetih pavlinskog samostana u Strezi čine pređice. Pronađeno je ukupno 28 željeznih pređica u unutrašnjosti crkve i one čine ukupno 70% svih nalaza. Dije se na dvodijelne i jednodijelne dok su neke pronađene samo kao fragmenti u dosta lošem stanju. Dvodijelnih pređica pronađeno je ukupno 8, od čega ih je 6 pronađeno u 5 grobova, jedna u zasipu iznad groba, a jedna u zasipu interijera crkve. Jednodijelnih pređica pronađeno je 16, što je dvostruko više nego dvodijelnih. U 10 grobova pronađeno ih je 11, dok su 4 pronađene u zasipu, a jedna u otpadnoj jami u interijeru crkve. Pronađene su još i četiri pređice u fragmentima od kojih su 3 pronađene u 3 groba, a jedna uz zasip groba. Te su pređice raspadnute na nekoliko manjih dijelova pa se zato ne mogu najjasnije opisati. Kod dvodijelnih pređica prevladava jedan određen tip pređice koji je uz male promjene

prisutan na svih 8 primjeraka. To je dvodijelna pređica s asimetričnim okvirom četvrtastog presjeka kojoj je vanjska polovina ovalna i viša od unutarnje polovine pravokutnog oblika (Slika 10.). Najčešće ima trn trakastog presjeka, lagano sužen od baze prema vrhu, s trakasto raskucanom bazom koja je savijena preko središnje prečke. Primjerak sa Streze koji blago odstupa od pravila je pređica iz groba 18 (T1/3) kojoj je vanjska polovina okvira više elipsasta, a unutarnja ima oblik blagog trapeza. Sve ostale pređice (T1/1,2,4; T2/5,7,8; T4/13) imaju asimetrični okvir s vanjskom polovinom ovalnog i unutarnjom polovinom pravokutnog oblika. Samo tri primjerka (T1/1, T1/4 i T2/7) imaju cjelovit trn dok kod ostalih on nedostaje (T1/2, T1/3, T2/5, T4/13) ili je nepotpun (T2/8). Pređicu takvog tipa nalazimo na lokalitetu Opatovina koji je istraživao Željko Demo. On takvu pređicu naziva dvopetljastom s vrlo visokim okvirom i navodi kako je riječ o najmlađoj i najmasivnijoj pređici te je datira na kraj 15. i početak 16. stoljeća.¹⁴² Takav tip pređice pronađen je i u grobu 14 na nalazištu Torčec – Cirkvišće gdje autorice Tajana Sekelj Ivančan i Tatjana Tkalčec sugeriraju kako je riječ o pređici uobičajnog oblika koja se susreće na srednjovjekovnim nalazištima širom Balkana i okvirno je datiraju u razdoblje kasnog srednjeg vijeka.¹⁴³ Takvu pređicu spominju Imre Holl i Nandor Paradi, kod kojih je nalazimo među metalnim inventarom kuće 26 na nalazištu Sarvaly, a datiraju je na kraj 15. stoljeća.¹⁴⁴ Sukladno tome, dvodijelne pređice pronađene u grobnim cjelinama crkve u Strezi također se datiraju u razdoblje 15. i na početak 16. stoljeća, gdje se za terminus post quem non uzima razdoblje oko 1540. godine kada redovnici zbog osmanlijske opasnosti trajno napuštaju streški samostan. Jednodijelne pređice dvostruko su zastupljenije od dvodijelnih i dijele se na nekoliko tipova: jednodijelne asimetrične s gljivastim okvirom, jednodijelne s pravokutnim okvirom i jednodijelne okrugle pređice. Jednodijelnih pređica s gljivastim okvirom pronađeno je 5 primjeraka od kojih su 4 pronađene u 4 groba, dok je jedna pronađena u zasipu u interijeru crkve. Pređice su uglavnom asimetrične s gljivastim okvirom te vanjskom i unutarnjom prečkom četvrtastog presjeka, gdje je vanjska prečka viša od unutarnje, s trnom trakastog presjeka i trakasto raskucanom bazom koja je savijena u okruglu ušicu (Slika 11.). Od pet pređica takvog tipa (T2/6, T3/9, T3/10, T3/11, T5/20) tri imaju trn (T3/9, T3/10, T5/20), jedna je bez trna (T3/11), a kod jedne je trn, kao i vanjska prečka, nepotpun (T2/6). Taj tip pređica prisutan je na nalazištu Opatovina gdje su nađene u 9 primjeraka. Željko Demo navodi kako su takve pređice zasigurno popularne tijekom 15. stoljeća, a na Opatovini se pojavljuju već od druge trećine 14. stoljeća, ali ih najviše ima u grobovima iz druge i posljednje trećine

¹⁴² Demo 2007: 84

¹⁴³ Sekelj Ivančan, Tkalčec 2003: 25

¹⁴⁴ Holl, Paradi 1982: 87

15. stoljeća.¹⁴⁵ Gljivasta pređica pronađena je i na nalazištu Torčec – Cirkvišće gdje autorice navode da Dušan Jelovina takav tip pređice datira u razdoblje 9. do 12. stoljeća uz mogućnost trajanja i u dosta kasnijim razdobljima.¹⁴⁶ Međutim, navode kako je slična pređica nađena na lokalitetu Muhi u Mađarskoj gdje se većina materijala datira u razdoblje Arpadovića i kasni srednji vijek.¹⁴⁷ I na lokalitetu Sarvaly autori navode da je takva pređica bila u modi u 15. stoljeću.¹⁴⁸

Slika 10. Primjer dvodijelne pređice iz Streze (arhiv HRZ-a)

Jednodijelne pređice s pravokutnim okvirom zastupljene su s 10 primjeraka od kojih je 7 pronađeno u 6 grobova, dvije su bile u zasipu, dok je jedna, koja je ujedno i jedina brončana, pronađena sjeverno od groba 49. U toj skupini ponajprije bih izdvojio dvije pređice pronađene u grobu 50 (T4/15 i T5/17) i jedine imaju valjak (Slika 11.). Takve pređice pronađene su i na Opatovini gdje autor navodi kako su takve pređice pronađene u grobovima 15. i prve polovice 16. stoljeća.¹⁴⁹ Dvije takve pređice pronađene na nalazištu Torčec – Cirkvišće autorice datiraju u razdoblje 15. stoljeća,¹⁵⁰ a jednu nalazimo i na lokalitetu Ružica – grad koju autori Mladen

¹⁴⁵ Demo 2007: 84

¹⁴⁶ Sekelj Ivančan, Tkalčec 2003: 25

¹⁴⁷ Ibid

¹⁴⁸ Holl, Paradi 1982: 87

¹⁴⁹ Demo 2007: 83

¹⁵⁰ Sekelj Ivančan, Tkalčec 2003: 25

Radić i Zvonko Bojčić datiraju u razdoblje 15. i 16. stoljeća.¹⁵¹ U razdoblje sredine 15. stoljeća datirana je i pređica s valjkom s kasnosrednjovjekovnog groblja Ducove – Kostolec u Slovačkoj,¹⁵² a Ingo Heindel u svojem pregledu pojasa i pojasne opreme u zapadno slavenskim seoskim naseljima kaže kako se pređice s valjkom ne pojavljuju prije 2. polovice 13. stoljeća.¹⁵³

Slika 11. Jednodijelna pređica s gljivastim okvirom (arhiv HRZ-a)

Tri primjerka pređica s pravokutnim okvirom (T3/12, T4/14 i T4/16) pripadaju nešto jednostavnijoj varijanti od pređica s valjkom. Za njih Demo piše kako su kronološki malo starije od pređica s valjkom, ali ih također datira u 15. stoljeće.¹⁵⁴ Dva primjerka pređica iz Streze (T5/19 i T6/21) razlikuju se od ostalih primjeraka takvog tipa po tome što im je vanjska prečka trakastog presjeka i dosta šira od unutarnje. Ovdje vrijedi napomenuti i kako je druga pređica (T6/21) sačuvana samo djelomično. Takve pređice pronađene su i na Opatovini gdje ih autor datira u drugu polovinu ili treću trećinu 15. stoljeća.¹⁵⁵ Jedina brončana pređica pronađena na Strezi (T6/22) ima vanjsku prečku fazetiranog D – presjeka, unutarnju okruglog presjeka, a donju četvrtastog presjeka. Iako nije u potpunosti sačuvana, zbog tih karakteristika kao i zbog

¹⁵¹ Radić, Bojčić 2004: 45, 91

¹⁵² Ruttkay 1989: 363-364

¹⁵³ Heindel 1990: 18

¹⁵⁴ Demo 2007: 83

¹⁵⁵ Ibid: 84

materijala predstavlja jedinstven primjerak na ovom nalazištu. Upravo zbog materijala, najsličnija je predici pronađenoj na Ružici – gradu koja je datirana u razdoblje 15. i 16. stoljeća.¹⁵⁶ Jedinstven primjerak na Strezi je i predica na koju se nastavlja metalna pločica sa četiri zakovice (T7/27). Pločica je izvedena iz jednog dijela i savinuta preko unutarnje prečke predice s malim otvorom za trn na sredini, a završeci pločice su polukružni i podijeljeni na sredini. Valjak predice slabo je sačuvan i dosta je korodirao, dok trn nedostaje. Najsličniji primjerak objavljen je u katalogu Stefana Krabatha gdje je na lokalitetu Höxter pronađena predica s metalnom pločicom koju je autor datirao u treću četvrtinu 13. stoljeća.¹⁵⁷ Za predicu iz groba 52 s pravokutnim okvirom i trnom (T5/18) može se također reći da pripada razdoblju 15. i početka 16. stoljeća kao i ostale predice takvog tipa, premda za nju nema točno odgovarajućih analogija. Zadnju kategoriju jednodijelnih predica čini predica okruglog oblika i elipsastog presjeka (T12/36). Analogije za nju nalaze se na lokalitetu Otok pri Dobravi – Gutenwerth¹⁵⁸, uz napomenu kako primjerak sa Streze nema trn pa se prvotno mislilo kako je možda riječ i o karici. Vrijedi istaknuti kako su pronađena i 4 primjerka fragmentiranih predica (T6/23, T6/24, T7/25 i T7/26) od kojih su 3 pronađene u 3 groba, a jedna (T6/24) u zasipu sjeverno od groba 39, koje nisu pobliže opisivane zbog lošeg stanja očuvanosti. Sukladno tome za njih nisu nađene analogije, no pretpostavlja se kako je riječ o istim ili vrlo sličnim tipovima predica poput ostalih ranije opisanih. Predice pronađene kao grobni prilozi u crkvi Svih svetih u Strezi pronalazene su većinom u predjelu trbuha i zdjelica po čemu se može zaključiti da su bile u funkciji pojasnih kopči. Datacija predica odgovara vremenu pokapanja pokojnika u strešku samostansku crkvu između 1374. i 1540. godine, odnosno razdoblju od zadnje trećine 14. do prve trećine 16. stoljeća. O njihovoj zastupljenosti u muškim ili ženskim grobovima više će se govoriti u sljedećem poglavlju.

¹⁵⁶ Radić, Bojčić 2004: 90

¹⁵⁷ Krabath 2001: 498

¹⁵⁸ Šribar 1979: 39

Slika 12. Jednodijelna predica s pravokutnim okvirom i valjkom (arhiv HRZ-a)

Sljedeću kategoriju nalaza čine ključevi. Pronađena su ukupno 2 primjerka, od kojih niti jedan nije cjelovit. Vrijedi istaknuti i kako je jedan pronađen u zasipu, a drugi u muškom grobu 51. Prvi je željezni ključ s glavom okruglog oblika i pravokutnog presjeka s rupicom na sredini (T8/28). Noga ključa je pravokutnog oblika i presjeka te se proširuje prema dnu, dok brada ključa nedostaje. Slični ključevi pronađeni su na lokalitetu Otok pri Dobravi¹⁵⁹, te na lokalitetu Ružica – grad gdje ga autori datiraju u razdoblje između 15. i 17. stoljeća.¹⁶⁰ Drugi ključ pronađen u grobu 51 ima sačuvanu samo neraščlanjenu bradu pravokutnog oblika (T8/29). Noga ključa koja nedostaje bila je okruglog presjeka. Ključ sa sličnom bradom pronađen je na lokalitetu Stari Perkovci – Sela gdje ga skupina autora datira u razdoblje 14. stoljeća.¹⁶¹ O ključu s takvom bradom govori i Benjamin Štular koji kaže da su ključevi s pravokutnom neraščlanjenom bradom prisutni u Velikomoravskoj već u 9. i 10. stoljeću, ali se javljaju na području Srednje Europe i u kasnijim razdobljima.¹⁶² Primjerci noževa pronađenih na Strezi također su malobrojni pa izdvajamo tek nalaze dvaju noževa, od kojih je jedan u fragmentima

¹⁵⁹ Šribar 1979: 29

¹⁶⁰ Radić, Bojčić 2004: 103

¹⁶¹ Janeš, Hirschler Marić, Azinović Bebek 2017: 354

¹⁶² Štular 2009: 81

(T9/30), a kod drugog (T9/31) je ušćuvana samo peta i mali dio nakrsnice. Potonji nož imao je petu pravokutnog oblika, raspadnutu na dva ulomka, a duž tijela su vidljive četiri zakovice. Pronađen je u zasipu na području crkve. Analogije za njega nalazimo u katalogu londonskog muzeja o noževima i koricama, gdje noževe s takvom petom skupina autora datira na sredinu 14. stoljeća.¹⁶³ Sličan nož nalazimo i na Beogradskoj tvrđavi gdje se noževi takvog tipa datiraju u razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 18. stoljeća.¹⁶⁴ Zatim slijede nalazi okova koji su u dva primjerka pronađeni u otpadnoj jami. Prvi je primjerak željezni okov vrata s tri manje rupice na tijelu koji na vrhu završava velikom ovalnom ušicom (T10/31). Drugi okov je zapravo ulomak željeznog okova četvrtastog oblika s 3 rupice na jednoj strani i sa odrezanim dijelom u obliku slova „V“ na jednoj strani (T10/32). Okovi su moguće imali ukrasnu funkciju vezanu uz vrata ili namještaj. Posebno zanimljivi su nalazi dvaju perli. Prvi je nalaz 45 koštanih zrna (T11/34), pronađenih u grobu 86 u svetištu crkve. Zrna su zeleno – smeđe boje, okruglog oblika i četvrtastog presjeka, a vjerojatno su bila dio krunice (Slika 13). Takva koštana zrna u svom doktorskom radu spominje Ana Azinović Bebek navodeći da su nađena u Remetama i kako su dijelovi krunice. Takvu krunicu iz Remeta koja je završavala latinskim križem s trolisnim završecima greda datira u razdoblje 16. do 18. stoljeća.¹⁶⁵ Drugi nalaz obuhvaća ukupno 14 staklenih zrna od kojih su 3 prozirno bijele boje, a 11 ih je crnih (T11/35). Sva zrna su okrugla, a jedno bijelo zrno je dosta veće od svih ostalih koja su jednake veličine. Pronađena su uz grob 1 te se i za njih smatra kako su dijelovi krunice. Analogije opet prolazimo kod Ane Azinović Bebek koja takve nalaze crnih okruglih zrna pronalazi u Čazmi i Kamenskom te ih datira u 17. stoljeće.¹⁶⁶ Idućem tipu nalaza pripada prsten od brončanog lima (Slika 14.), profiliran s dvije uzdužne trake uz rubove (T12/37). Pronađen je u ženskom grobu 96 u svetištu crkve. Slični primjerci nađeni su u grobovima na lokalitetu sv. Nikole biskupa u Žumberku i datirani su u razdoblje 18. stoljeća.¹⁶⁷ Sljedeći je nalaz brevara, odnosno njegovog jednog dijela (T13/38a,b,c). Brevar je pronađen u zidanoj grobnici 7, a nakon konzerviranja ostale su sačuvane 2 pločice s okvirom, od lijevane bronce i stakla, kojemu je očuvana paralelna ušica. Na jednoj pločici, koja je čitava, vidi se lik Isusa, a na drugoj polomljenoj pločici prikazan je neidentificirani lik za koji se pretpostavlja da je riječ o svećeniku. Tkanina i papir koji se nalaze između pločica (medaljica) bili su u vrlo lošem stanju te nisu mogli biti konzervirani. Gledajući materijal i način izrade medaljica najbližije primjerke pronalazimo u radu Ane Azinović

¹⁶³ Cowgill, De Neergaard, Griffiths 2008: 3

¹⁶⁴ Špehar 2007: 96

¹⁶⁵ Azinović Bebek 2012: 217, 240

¹⁶⁶ Ibid: 240

¹⁶⁷ Azinović Bebek 2017: 47

Bebek, gdje su 2 medaljice pronađene na lokalitetu Mateško Selo datirane u 18. stoljeće.¹⁶⁸ Među pojedinačnim nalaza još se ističe i nalaz konjske potkove, djelomično očuvane iz zasipa u interijeru crkve (T14/39). Očuvana je otprilike polovica potkove sa 3 rupice pravokutnog oblika. Takve potkove pronađene su u dosta primjeraka na lokalitetu Sarvaly datiranih u sredinu 14. stoljeća,¹⁶⁹ a jedna takva pronađena je i na Ružica – gradu datirana u razdoblje 15. i 16. stoljeća.¹⁷⁰ Kao posljednji pronađeni tip nalaza unutar groblja crkve u Strezi pronađen je kotačić ostruge sa 8 krakova, od čega su 4 kraka sačuvana u potpunosti, 2 djelomično, dok su 2 nesačuvana (T14/40). U središtu kotačića ovalna je rupica čiji je okvir četvrtastog presjeka, dok su krakovi trakastog presjeka. Sličan primjerak kotačića ostruge pronađen na lokalitetu Ružica – grad datiran je u 16. stoljeće,¹⁷¹ a na lokalitetu Stari grad Barilović također je pronađen takav kotačić datiran u razdoblje 2. polovice 15. i 16. stoljeće.¹⁷² Za kraj vrijedi još jednom istaknuti kako su svi nalazi na groblju crkve Svih svetih pavlinskog samostana u Strezi datirani u razdoblje između vremena osnutka samostana i samostanske crkve 1374. godine i vremena kada redovnici napuštaju samostan oko 1540. godine te odlaze u Lepoglavu. Kako samostanska crkva više nije bila u upotrebi prestala su i pokapanja, što olakšava dataciju nalaza sa prostora crkvenog groblja.

¹⁶⁸ Azinović Bebek 2012: 160

¹⁶⁹ Holl, Paradi 1982: 58

¹⁷⁰ Radić, Bojčić 2004: 130

¹⁷¹ Radić, Bojčić 2004: 140

¹⁷² Azinović Bebek, Krmpotić 2014: 67

Slika 13. Krunica od koštanih zrna iz groba 86 (arhiv HRZ-a)

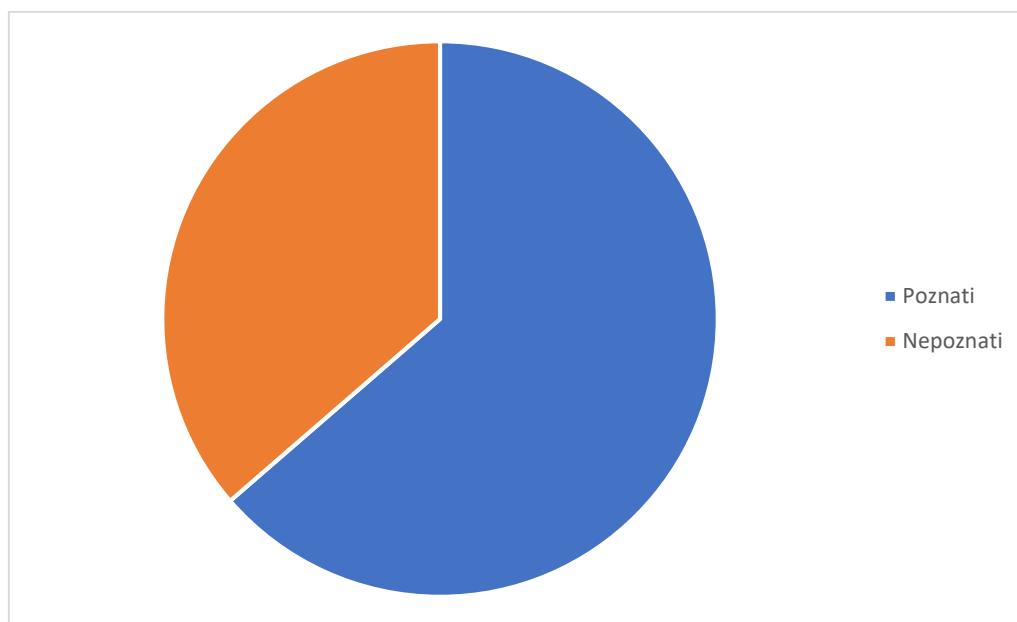
Slika 14. Prsten od brončanog lima iz ženskog groba 96 (arhiv HRZ-a)

5. GROBNE CJELINE

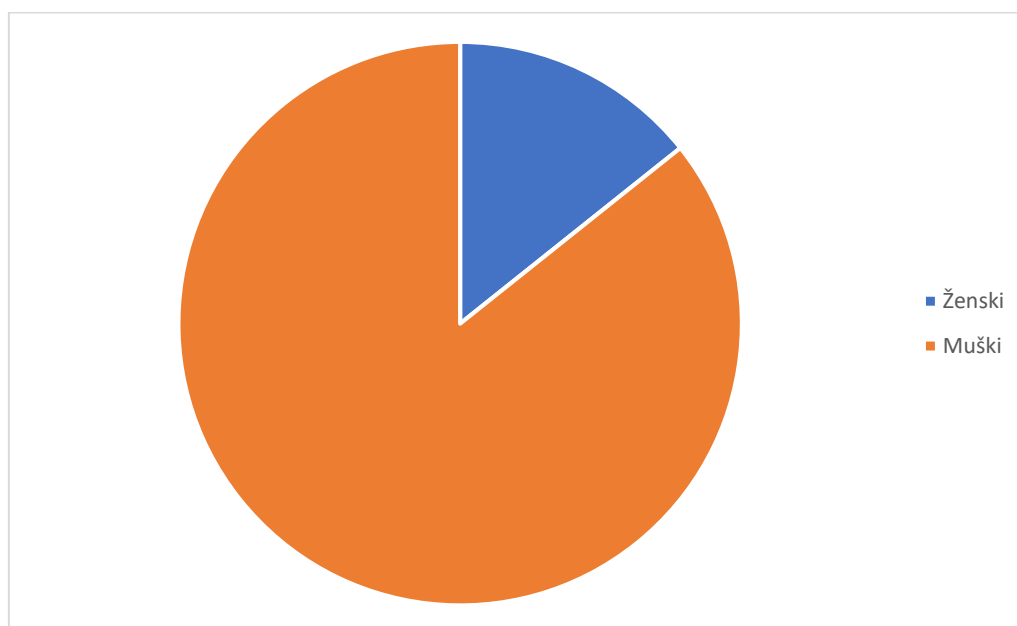
U samo 22 groba od ukupno 97 istraženih pronađeni su nalazi. Najviše je pređica, njih čak 19 u ukupno 17 grobova, s time da je u svakom grobu pronađena po jedna, osim u grobovima 11 i 50 gdje su pronađene po dvije pređice. Zatim slijede pojedinačni nalazi ključa (G 51), perli (G 86), noža (G 90) i prstena (G 96). Najbogatiji nalazima svakako je objavljeni grob 71 ukopan u zidanoj grobnici 3, u kojem su pronađeni olovna bula, metalna čipka i srebrni gumbi.¹⁷³ Prema tipu grobova od ukupno 22 groba s nalazima 19 čine ukopi u zemlju, dok su nalazi pronađeni u 3 zidane grobnice (ZG 003, ZG 004 i ZG 005). Svi pokojnici pravilno su orijentirani (Z-I) s rukama na trbuhu, zdjelici ili ispruženima uz tijelo. Analizu pokojnika po spolu i dobi bilo je moguće utvrditi za samo 50 pokojnika i to od grobova 48 do 97 jer su kosti prvih 47 grobova bile u jako lošem stanju koje je onemogućavalo analizu. Stoga je poznato 14 grobova s nalazima za koje se može utvrditi spol i dob, dok se za preostalih 8 iz ranije navedenih razloga ne može. Sukladno tome, pronađeno je 63,64% grobova s nalazima kod kojih su spol i dob poznati, odnosno 36,36% grobova kod kojih su nepoznati (Graf 2). U samo 2 groba s nalazima (G 83 i G 96) pokopane su ženske osobe, a u preostalih 12 muškarci, što znači kako je ženskih grobova s nalazima 14,29%, dok je muških 85,71% (Graf 3). Što se tiče dobi samo su 2 pokojnika u trenutku smrti bila mlađa od 30 godina s time da je mlađi imao oko 20 godina. Najviše je pokojnika u dobi između 30 i 50 godina, njih 9, a samo su 3 osobe bile starije od 50 godina. Položaj nalaza uvelike ovisi o vrsti nalaza pa su tako sve pređice pronađene na predjelu donjeg dijela trupa, s izuzetkom dvije koje su pronađene na predjelu ramena. Vrijedi dodati kako su sve pređice pronađene u muškim grobovima osim jedne koja je pronađena u ženskom grobu 83. Ključ iz groba 51 pronađen je u predjelu zdjelice, a dijelovi noža iz groba 90 pronađeni su uz desni kuk pokojnika. Nadalje, brončani prsten iz ženskog groba 96 pronađen je na ruci, položen u predjelu zdjelice. Koštane perle, njih 45, pronađene u grobu 86 bile su nepravilno razasute u predjelu trupa. Može se zaključiti kako su svi predmeti pronađeni u grobovima na očekivanoj poziciji u odnosu na pokojnika i tip nalaza. Pređice su gotovo isključivo prisutne u muškim grobovima, no jedna pronađena u ženskom grobu 83 sugerira nam kako ni tu nema nekog jasnog pravila. Čini se kako je riječ o dijelovima nošnje, odnosno odjeće pokojnika.

¹⁷³ Svi nalazi iz tog groba opisani su i objavljeni u članku „Streška bulla plumbea pape Bonifacija IX.“ Iz 2012. godine, autorice Tajane Pleše.

Graf 2 – grobovi s nalazima po spolu i dobi

Graf 3 – grobovi s nalazima po spolu

Na lokalitetu Opatovina koji je datacijski blizak Strezi jer između ostalog obuhvaća i razdoblje od 14. do 16. stoljeća, autor Željko Demo navodi kako su predice pronađene na tom lokalitetu dio pojasa pokojnika obaju spolova, ali i djece.¹⁷⁴ Nadalje tvrdi kako su svi primjerci predica dio repertoara predica 14 - 16. stoljeća, ali zaključuje kako su na tom lokalitetu nalazi novca najviše pripomogli u samoj dataciji groblja.¹⁷⁵ Iz toga se može zaključiti kako su nalazi iz grobnih cjelina crkve u Strezi, izuzev već objavljenog bogatijeg groba 71, tipični za razdoblje 14. do 16. stoljeća u kojem je groblje koegzistiralo. Nalazi noža iz groba 90 i ključa iz groba 51 pripadaju predmetima svakodnevnice uporabe i također se uklapaju u repertoar nalaza iz tog razdoblja. Tome dodajmo i kako su oba predmeta pronađena u muškim grobovima. Koštane perle iz groba 86 dio su krunice koje je sama po sebi nabožni predmet i nije rijetko viđen grobni prilog na crkvenom groblju. Valja istaknuti i činjenicu da su na groblju streške samostanske crkve nalazi pronađeni u samo 22 groba od ukupno 97 istraženih grobova što je dosta mali uzorak, ali i iz njega je jasno kako su nalazi uobičajni te ne odstupaju od običaja. Od pokojnika pokopanih u zidanim grobnicama nalazi su pronađeni u samo 3 grobnice i osim već ranije objavljene zidane grobnice 3 (grob 71), nijedna nije sadržavala bogatije nalaze koji bi dali naslutiti da je riječ o povlaštenim osobama i velikašima. No sama činjenica da su pokopani u pavlinskoj samostanskoj crkvi dovoljan je pokazatelj kako se najvjerojatnije radi o plemićima i osobama višeg staleža. Poznato je kako se tek pred kraj srednjeg vijeka mijenja običaj i pokojnici se počinju ukopavati u odjeći te dolazi do pojave nalaza kao što su dijelovi odjeće te nakit.¹⁷⁶ Nedostatak bogatijih predmeta u grobovima može biti vezan uz želje pokojnika da ih se pokopa u habitu samostana i zato ostavljaju svoja bogatstva crkvama, tako da takvi pokopi bez nalaza ne moraju nužno značiti niži materijalni status pojedinaca.¹⁷⁷ Vrlo slična situacija prisutna je i na crkvenom groblju u Strezi. Kod interpretacije groblja u crkvi Svih svetih pavlinskog samostana u Strezi važnu ulogu mogu imati i pisani izvori s naglaskom na darovnice i oporuke. Neki plemići u svojim su oporukama naglasili kako žele biti pokopani u streškoj samostanskoj crkvi kojoj, zauzvrat, ostavljaju brojne posjede i imovinu. Najpoznatiji od njih su Jelena Horvat, Mihajlo iz Kandalovca, Doroteja iz Hedrihovca, topolovečki kaštelan Brcko te župnik Mate Dezem iz Streze.¹⁷⁸ Plemkinja Jelena Horvat 1442. godine u svojoj oporuci ostavlja svoju kuriju i tri kmetska selišta maloljetnom sinu Fabijanu, a kao upravitelje je

¹⁷⁴ Demo 2007: 40

¹⁷⁵ Ibid: 40-41

¹⁷⁶ Krznar 2012: 53

¹⁷⁷ Krznar 2012: 53

¹⁷⁸ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 100

imenovala streške pavline izražavajući pritom želju da bude pokopana u samostanskoj crkvi.¹⁷⁹ Plemkinja Doroteja iz Hedrihovca ostavila je oporučno 1504. godine streškim pavlinima, zastupanim po prioru Petru, svoju kuriju u Hedrihovcu te neka pokretna dobra uz želju da bude pokopana u samostanskoj crkvi.¹⁸⁰ Te su oporuke posebno zanimljive zbog činjenice kako su čak četiri osobe ženskog spola pokopane u svetištu samostanske crkve (G 94, G 95, G 96 i G 97) od čega je jedna ukopana u grobnicu u neposrednoj blizini glavnog oltara (G 97) (Slika 7.). Plemić Mihajlo iz Kandalovca ostavio je oporučno streškim pavlinima 1461. godine dva selišta u Kandalovcu, a izrazio je želju da kao član Bratovštine sv. Pavla bude pokopan u samostanskoj crkvi.¹⁸¹ Topolovečki kaštelan Brcko oporukom je 1439. godine izrazio želju da ukoliko umre u Zagrebačkoj biskupiji bude pokopan u streškom samostanu, a ukoliko umre negdje drugdje trebao je biti pokopan u pavlinskom samostanu sv. Lovre nad Budimom.¹⁸² Možda najzanimljivija je oporuka streškog župnika Mate Dezema. On je oporukom streškom samostanu ostavio tri lagva s vinom od čije se zarade trebalo kupiti sve što je potrebno za oltar koji je on podigao u samostanskoj crkvi te novu, nepodstavljenu tuniku uz želju da ga se ukopa u njoj.¹⁸³ Ova je oporuka posebno značajna iz razloga što spominje oltar za koji znamo da nije pronađen na području samostanske crkve i ide u prilog tome da je najvjerojatnije bio drven. Također doznajemo i podatak o tunici u kojoj je želio biti pokopan što potvrđuje način odijevanja pokojnika. Iako se ne može sa sigurnošću tvrditi jesu li želje navedenih osoba bile i ostvarene, može se zaključiti da su na području samostanske crkve u Strezi pokopane imućne osobe koje su u zamjenu za to da budu pokopane u crkvi pavlinima oporučno ostavljale svoje posjede i drugu imovinu. Nadalje se iz oporuka može zaključiti da su i ugledni članovi Bratovštine sv. Pavla pokapani na području samostanske crkve što ide u prilog tezi kako su unutar streške samostanske crkve pokopani imućniji vjernici. Stoga izostanak bogatijih nalaza na streškom groblju nije iznenađujuća ili netipična pojava, već se radi o trendu onog vremena gdje su pojedinci crkvama ostavljali sva svoja dobra kako bi bili pokopani na što boljem mjestu, unutar crkve.

¹⁷⁹ Vyroubal, Pleše, Novak 2016: 100

¹⁸⁰ Ibid

¹⁸¹ Ibid

¹⁸² Ibid

¹⁸³ Ibid

6. ZAKLJUČAK

Pavlinski samostan u Strezi, osnovan darovnicom vesprenskog župana magistra Ivana Bisena 1374. godine, bio je jedan od najistaknutijih samostana na području kasnosrednjovjekovnog slavonskog prostora. Zbog opasnosti od osmanlijskih prodora pavlini ga napuštaju oko 1540. godine i odlaze u sigurniju Lepoglavu. Samostanska crkva Svih svetih u potpunosti je istraжена, što je također rijetki primjer za područje kasnosrednjovjekovne Slavonije. Istraжено je ukupno 97 grobova unutar samostanske crkve, a u 22 groba su pronađeni i nalazi, od kojih dominiraju pređice koje čine čak 70% ukupno pronađenih nalaza. Dije se na dvodijelne i jednodijelne pređice, a pronađene su najviše na predjelu donjeg dijela trupa. Sukladno tome može se zaključiti kako su bile u funkciji pojasnih kopči za koje najviše analogija imamo u obližnjem franjevačkom samostanu na Opatovini u Zagrebu. Pokojnici su vjerojatno bili ukopani s odjećom što nije neuobičajena pojava za razdoblje kraja srednjeg vijeka. Ostali nalazi zastupljeni su u znatno manjem broju i među njima prevladavaju predmeti svakodnevne upotrebe poput noževa, ključeva i okova od kojih su svi zastupljeni u samo dva primjerka. Vrijedi istaknuti i nalaze koji pripadaju kategoriji nabožnih predmeta poput brevara i zrna koja su bila dio krunice te pojedinačne nalaze potkove i kotačića ostruge. Jedini primjerak nakita brončani je prsten iz ženskog groba 96. Svi nalazi datirani su u razdoblje između 1374. i 1450. godine kada samostan, a s njime i crkva prestaju aktivno funkcionirati. Zahvaljujući rezultatima antropološke analize, provedene u Antropološkom centru Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, dobiven je uvid u spol, dob, ali i bolesti pokojnika pokopanih u streškoj samostanskoj crkvi. Analiza, kojom su obuhvaćene kosti iz 50 grobova, dala je bolji uvid u zdravlje i kvalitetu života pokojnika, a rezultati su uspoređeni s drugim sličnim lokalitetima, također vezanim uz kasnosrednjovjekovne samostane. Utvrđeno je kako su unutar samostanske crkve u Strezi pretežno pokopane muške osobe koje čine 80% svih ukopa, ali zanimljiva je i činjenica kako su čak četiri ženske osobe bile pokopane na području svetišta. Ono što čini streško crkveno groblje specifičnim je i potpuni izostanak dječjih ukopa. Značajnu ulogu u interpretaciji grobnih cjelina zasigurno igraju i sačuvani pisani izvori, poput oporuka i darovnica iz kojih se saznaje mnoštvo podataka vezanih za crkvu i pojedince koji su u njoj pokopani. Ti pojedinci bili su osobe višeg društvenog statusa, plemići, plemkinje te ugledni članovi Bratovštine svetog Pavla koji su nerijetko znali ostaviti pavlinima sve svoje posjede i ostala dobra u zamjenu za to da budu pokopani unutar samostanske crkve. Upravo ta činjenica uvelike objašnjava izostanak bogatijih nalaza u grobovima. Radi se o praksi koja je bila dosta

uobičajena u kasnom srednjem vijeku i jasno je kako je ona prisutna i na streškom groblju. Materijal iz grobova, obrađen u ovom radu karakterističan je za razdoblje kasnog srednjeg vijeka. Nalazi, od kojih bih posebno izdvojio najbrojnije predice, daju ponajprije uvid u pogrebne običaje tog vremena. U kombinaciji s povijesnim vrelima te antropološkom analizom dobiveno je mnoštvo dragocjenih podataka vezanih kako uz samostane, tako i uz povijesne prilike na području kasnosrednjovjekovne Slavonije. Interdisciplinarni pristup cjelokupnom je istraživanju dao puno veći značaj. Povezivanje povijesnog izvora s konkretnim nalazima uz antropološku analizu uvelike olakšava interpretaciju grobnih cjelina. Smatram kako su grobne cjeline iz crkve Svih svetih pavlinskog samostana u Strezi dobar i hvalevrijedan primjer interdisciplinarne suradnje. Osim što su saznani vrijedni podaci vezani za crkveni red pavlina općenito, obogaćen je i fundus kasnosrednjovjekovnih nalaza iz grobova koji će vjerujemo biti značajni u komparaciji s ostalim materijalom iz tog razdoblja. Obrađeno je 40 novih nalaza, većinom od metala, koji su detaljno opisani te uspoređeni sa već objavljenim sličnim kasnosrednjovjekovnim nalazima. Nadam se kako će budućim istraživanjima kasnosrednjovjekovnih samostanskih crkvi i crkvenih groblja ovaj rad barem malo pomoći.

STREZA - KATALOG NALAZA (2008 – 2012)

1. PREĐICE

T1/1

Opis: dvodijelna pređica s asimetričnim okvirom četvrtastog presjeka, vanjska polovina ovalna, viša od unutarnje, unutarnja polovina pravokutnog oblika; trn trakastog presjeka, od baze prema vrhu lagano sužen; baza trakasto raskucana i savijena preko središnje prečke

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, zasip, PN 011

Dimenzije: okvir - dužina 71mm; vanjski dio – visina 82,5mm, dužina 28mm; unutarnji dio – visina 80,5mm, dužina 20mm; vanjska prečka – širina 13mm, debljina 4mm; središnja prečka – širina 12mm, debljina 4mm; unutarnja prečka – širina 5mm, debljina 4mm; trn – dužina 42mm, promjer 6mm, širina baze 9mm; težina 29,5g

Analogije: SEKELJ IVANČAN, TKALČEC 2003, 16, sl. 30; DEMO 2007, 83, 16.34 (slična)

T1/2

Opis: dvodijelna pređica s asimetričnim okvirom četvrtastog presjeka, vanjska polovina ovalna, viša od unutarnje, unutarnja polovina pravokutnog oblika; trn nedostaje; ulomak baze trna raskucan i savijen preko središnje prečke

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, zasip iznad G 007, PN 004

Dimenzije: okvir – dužina 61mm; vanjski dio – visina 57mm, dužina 29mm; unutarnji dio – visina 50mm, dužina 14mm; vanjska prečka – širina 10mm, debljina 3mm; središnja prečka – širina 11mm, debljina 2mm; unutarnja prečka – širina 4,5mm, debljina 4,5mm; težina 23,1g

Analogije: SEKELJ IVANČAN, TKALČEC 2003, 16, sl. 30 (slična); DEMO 2007, 83, 16.34

T1/3

Opis: dvodijelna pređica s asimetričnim okvirom četvrtastog presjeka, vanjska polovina elipsasta, viša od unutarnje, unutarnja polovina trapezoidnog oblika; trn nedostaje, sačuvan ulomak baze trna

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, G 018, PN 009

Dimenzije: okvir – dužina 56mm; vanjski dio – visina 44mm, dužina 26mm; unutarnji dio – visina 38mm, dužina 14,5mm; vanjska prečka – širina 11mm, debljina 2mm; središnja prečka – širina 6,5mm, debljina 3mm; unutarnja prečka – širina 5mm, debljina 4mm; širina baze trna 6mm; težina 7,0g

Analogije: HOLL, PARADI 1982, Abb.141, 15

T1/4

Opis: dvodijelna pređica s asimetričnim okvirom četvrtastog presjeka, vanjska polovina ovalna, viša od unutarnje, unutarnja polovina pravokutnog oblika; trn trakastog presjeka, prema vrhu sužen, prelazi preko ruba okvira, nakošen, nedostaje baza

Detalji nalaza: Streza 2012, pavlinski samostan Svih svetih, crkva – svetište, G 087, PN 042

Dimenzije: okvir – dužina 57mm; vanjski dio – visina 79,5mm, dužina 22mm; unutarnji dio – visina 71mm, dužina 12mm; vanjska prečka – širina 15mm, debljina 5mm; središnja prečka – širina 8mm, debljina 4mm; unutarnja prečka – širina 5mm, debljina 5mm; trn – dužina 33mm, promjer 4mm; težina 41,4g

Analogije: DEMO 2007, 83, 16.34 (slična)

T2/5

Opis: dvodijelna pređica s asimetričnim okvirom četvrtastog presjeka, vanjska polovina ovalna, unutarnja polovina trapezoidnog oblika; trn nedostaje

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, G 028, PN 013

Dimenzije: okvir – dužina 71mm; vanjski dio – visina 82mm, dužina 31mm; unutarnji dio – visina 73mm, dužina 16mm; vanjska prečka – širina 11mm, debljina 3,5mm; središnja prečka – širina 11mm, debljina 1mm; unutarnja prečka – širina 7mm, debljina 5mm; težina 34,1 g

Analogije: SEKELJ IVANČAN, TKALČEC 2003, 16, sl. 30; DEMO 2007, 83, 16.34 (slične)

T4/13

Opis: dvodijelna pređica s asimetričnim okvirom četvrtastog presjeka, vanjska viša i unutarnja niža polovina blago ovalnog oblika, središnjoj prečki nedostaje srednji dio; trn nedostaje

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, G 011, PN 008

Dimenzije: okvir – dužina 50mm; vanjski dio – visina 72,5mm, dužina 23,5mm; unutarnji dio – visina 66mm, dužina 10mm; vanjska prečka – širina 7,5mm, debljina 4mm; središnja prečka – širina 6mm, debljina 2mm; unutarnja prečka – širina 3,5mm, debljina 4,5mm; težina 10,3g

Analogije:

T2/7

Opis: dvodijelna pređica s asimetričnim okvirom četvrtastog presjeka, vanjska polovina ovalna, viša od unutarnje, unutarnja polovina pravokutnog oblika; trn trakastog presjeka, sužen prema vrhu, baza raskucana i savijena s gornje strane središnje prečke

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, G 011, PN 007

Dimenzije: okvir – dužina 56,5mm; vanjski dio – visina 45mm, dužina 25mm; unutarnji dio – visina 38,5mm, dužina 12mm; vanjska prečka – širina 14mm, debljina 5mm; središnja prečka – širina 7,5mm, debljina 3mm; unutarnja prečka – širina 5,5 mm, debljina 4mm; trn – dužina 30mm, promjer 5mm, širina baze 9mm; težina 10,8g

Analogije: DEMO 2007, 83, 16.34 (slična); HOLL, PARADI 1982, Abb. 141, 15

T2/8

Opis: dvodijelna pređica s asimetričnim okvirom trakastog presjeka, vanjska polovina ovalna, viša od unutarnje, unutarnja polovina pravokutnog oblika, , nedostaje dio prečke ; sačuvan samo ulomak trna, trakastog presjeka, prelazi preko okvira, baza trna nedostaje

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, G 027, PN 012

Dimenzije: okvir – dužina 65mm; vanjski dio – visina 78mm, dužina 33mm; unutarnji dio – visina 69mm, dužina 15mm; vanjska prečka – širina 13mm, debljina 4mm; središnja prečka –

širina 9mm, debljina 4mm; unutarnja prečka – širina 6mm, debljina 4mm; trn – dužina(sačuvana) 14mm; težina 19,3g

Analogije: SEKELJ IVANČAN, TKALČEC 2003, 16, sl. 30; DEMO 2007, 83, 16.34

T2/6

Opis: ulomak jednodijelne asimetrične pređice s gljivastim okvirom, vanjska prečka četvrtastog presjeka nije sačuvana u potpunosti, unutarnja prečka četvrtastog presjeka; trn trakastog presjeka, jednim dijelom sačuvan, baza raskucana i savijena oko unutarnje prečke

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, G 010, PN 006

Dimenzije: okvir - dužina(očuvana) 47mm; vanjski dio – visina(očuvana) 74mm; unutarnji dio – visina 67mm; unutarnja prečka – širina 5mm, debljina 4mm; trn – debljina(očuvana) 39mm, promjer 4,5mm, širina baze 13mm; težina 9,8g

Analogije: DEMO 2007, 79-80, 16.25,16.29; HOLL, PARADI 1982, 86, Abb. 36, 6

T3/9

Opis: jednodijelna asimetrična pređica s gljivastim okvirom, vanjska i unutarnja prečka četvrtastog presjeka, vanjska viša od unutarnje; trn trakastog presjeka, prelazi preko okvira, lagano sužen od baze prema vrhu, baza raskucana i savijena oko unutarnje prečke u krugoliku ušicu, vrh trna šiljat

Detalji nalaza: Streza 2012, pavlinski samostan Svih Svetih, crkva – svetište, G 085, PN 041

Dimenzije: okvir – dužina 42mm; vanjski dio – visina 58,5mm; unutarnji dio – visina 47,5mm; vanjska prečka – širina 7mm, debljina 5mm; unutarnja prečka – širina 4mm, debljina 4mm; trn – dužina 48mm, promjer 6mm, širina baze 6,5mm; težina 16,7g

Analogije: DEMO 2007, 79-80, 16.25,16.29; HOLL, PARADI 1982, 86, Abb. 36, 6

T3/10

Opis: jednodijelna asimetrična pređica s gljivastim okvirom, vanjska i unutarnja prečka četvrtastog presjeka, vanjska malo viša od unutarnje; trn trakastog presjeka dotiče okvir i lagano

je sužen od baze prema vrhu, baza je trakasto raskucana i savijena oko unutarnje prečke u krugoliku otvorenu ušicu

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva, T 3, G 057, PN 031

Dimenzije: okvir – dužina 50mm; vanjski dio – visina 68mm; unutarnji dio – visina 64mm; vanjska prečka – širina 9,5mm, debljina 4mm; unutarnja prečka – širina 4,5mm, debljina 5mm; trn – dužina 49mm, promjer 4mm, širina baze 6mm, težina 18,0g

Analogije: SEKELJ IVANČAN, TKALČEC 2003, 20, slika 37; DEMO 2007, 79-80, 16.25,16.29,16.30; HOLL, PARADI 1982, 86, Abb. 36, 6

T3/11

Opis: ulomak jednodijelne asimetrične pređice s gljivastim okvirom, vanjska i unutarnja prečka četvrtastog presjeka, vanjska viša od unutarnje, unutarnjoj prečki nedostaje veliki srednji dio; trn nedostaje

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva, T 4, zasip, PN 033

Dimenzije: okvir – dužina 49mm; vanjski dio – visina 57mm; unutarnji dio – visina 46mm; vanjska prečka – širina 8mm, debljina 4mm; unutarnja prečka – širina 4mm, debljina(očuvana) 3mm; težina 11,6g

Analogije: SEKELJ IVANČAN, TKALČEC 2003, 20, slika 37; DEMO 2007, 79-80, 16.25,16.29,16.30; HOLL, PARADI 1982, 86, Abb. 36, 6

T3/12

Opis: jednodijelna pređica s pravokutnim okvirom i trnom, prečke okvira četvrtastog presjeka; trn trakastog presjeka s trakasto raskucanim ulomkom baze savijenim oko unutarnje prečke, vrh trna šiljat, trn se lagano sužava prema vrhu

Detalji nalaza: Streza 2009, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, G 043, PN 020

Dimenzije: okvir – dužina 45,5mm, visina 45mm, širina prečki 7mm; trn – dužina 43mm, promjer 8,5mm, širina baze nedostaje; težina 13,3g

Analogije: DEMO 2007, 75, 16.3-5

T4/14

Opis: jednodijelna pređica s pravokutnim okvirom i pomičnim trnom, prečke okvira četvrtastog presjeka; trn trakastog presjeka, od baze prema vrhu sužen, prelazi preko okvira, baza trakasto raskucana i savijena u krugoliku otvorenu ušicu, vrh šiljat

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva, T 3, G 053, PN 030

Dimenzije: okvir – dužina 41mm, visina 52mm, širina prečki 2-5mm; trn – dužina 48,5mm, promjer baze 11mm, širina baze 7mm; težina 14,8g

Analogije: DEMO 2007, 75, 16.3-5

T4/15

Opis: jednodijelna pređica s pravokutnim okvirom, valjkom i trnom, prečke okvira četvrtastog presjeka; trn trakastog presjeka, od baze prema vrhu sužen s trakasto raskucanom bazom savijenom u krugoliku ušicu

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva T 3-4, G 050, PN 024

Dimenzije: okvir – dužina 37,5mm, visina 52,5mm, širina prečki 5mm; trn – dužina 35,5mm, promjer baze 10mm, širina baze 7mm; valjak – dužina 43mm, promjer 6,5mm; težina 16,7g

Analogije: RUTTKAY 1989, 363-64; HEINDEL 1990, 93, T.5, 142; SEKELJ IVANČAN, TKALČEC 2003, 14-15, 30. Sl.25, 31. Sl.27; RADIĆ 2004, 91, Br. 68; DEMO 2007, 76, 16.12 (slična)

T4/16

Opis: jednodijelna pređica s pravokutnim okvirom i trnom, prečke okvira četvrtastog presjeka; trn trakastog presjeka s trakasto raskucanom bazom savijenom u krugoliku ušicu, od baze prema vrhu lagano sužen, vrh šiljat

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva, T 4, G 065, PN 034

Dimenzije: okvir – dužina 22mm, visina 23,5 mm, širina prečki 3mm; trn – dužina 24,5mm, promjer baze 8,5mm, širina baze 6mm, težina 2,1g

Analogije: DEMO 2007, 74-75, 16.2,3,4.

T5/17

Opis: jednodijelna pređica s pravokutnim okvirom i valjkom, prečke okvira četvrtastog presjeka; trn nedostaje

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva, T 3-4, G 050, PN 023

Dimenzije: okvir – dužina 36mm, visina 55mm, širina prečki 5mm; valjak – dužina 45mm, promjer 7mm; težina 14,1g

Analogije: RUTTKAY 1989, 363-64; HEINDEL 1990, 93, T.5, 142; SEKELJ IVANČAN, TKALČEC 2003, 14-15, 30. Sl.25, 31. Sl.27; RADIĆ 2004, 91, Br. 68; DEMO 2007, 76, 16.12 (slična)

T5/18

Opis: jednodijelna pređica s pravokutnim okvirom i trnom, prečke okvira četvrtastog presjeka, vanjska prečka puno šira od unutarnje; trn trakastog presjeka s trakasto raskucanom bazom savijenom u okruglu ušicu, trn je sljubljen s vanjskom prečkom i naslanja se na nju

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva, T 3-4, G 052, PN 025

Dimenzije: okvir – dužina 40,5mm, visina 74,5mm, širina unutarnje prečke 4,5mm, širina vanjske prečke 11,5mm; trn – dužina 42mm, promjer baze 8mm, širina baze 6,5 mm; težina 13,4g

Analogije:

T5/19

Opis: jednodijelna pređica s pravokutnim okvirom, vanjska prečka trakastog presjeka, šira od unutarnje, unutarnja i dvije nasuprotne prečke četvrtastog presjeka; trn nedostaje

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, zasip iznad G 007, PN 005

Dimenzije: okvir – dužina 26mm, visina 59mm, širina vanjske prečke 12mm, širina unutarnje prečke 4mm; težina 9,2g

Analogije: DEMO 2007, 77, 16.16 (slična); HOLL, PARADI 1982, Abb. 125, 7

T5/20

Opis: jednodijelna asimetrična pređica s gljivastim okvirom, koso položena konkavna vanjska prečka trakastog presjeka, unutarnja prečka četvrtastog presjeka, vanjska viša od unutarnje; trn trakastog presjeka, od baze prema vrhu sužen, baza trakasto raskucana i savijena u krugoliku otvorenu ušicu

Detalji nalaza: Streza 2012, pavlinski samostan Svih svetih, crkva-svetište, G 083, PN 040

Dimenzije: okvir – dužina 51,5mm, visina vanjskog dijela 70mm, visina unutarnjeg dijela 64,5mm; vanjska prečka – širina 10mm, debljina 4mm; unutarnja prečka – širina 5mm, debljina 5mm; trn – dužina 49mm, promjer baze 12mm, širina baze 7mm; težina 20,7g

Analogije: DEMO 2007, 80-81, 16.26-30; HOLL, PARADI 1982, 89 Abb. 39

T6/21

Opis: ulomak jednodijelne pređice s pravokutnim okvirom, vanjska prečka trakastog presjeka, a unutarnja i ostale prečke četvrtastog presjeka, vanjska šira od unutarnje; velik dio nedostaje, slabo sačuvana T6/21

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva, T 4, G 076 (ZG 3 – S), PN 038

Dimenzije: okvir – dužina 34mm, visina(sačuvana) 52,5mm; vanjska prečka – širina 12mm, debljina 4,5mm, unutarnja prečka – širina 7mm, debljina 7mm; težina 7,7g

Analogije: DEMO 2007, 77-78, 16.17 (slična)

T6/22

Opis: ulomak jednodijelne brončane pređice s pravokutnim okvirom, vanjska prečka fazetiranog D – presjeka, unutarnja okruglog presjeka, a donja prečka koja ih povezuje četvrtastog presjeka, vanjska šira od unutarnje; trn nedostaje

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva, T 3, sjeverno od G 049, PN 029

Dimenzije: okvir – dužina(sačuvana) 22,5mm, visina(sačuvana) 36mm; vanjska prečka – širina 6,5mm; unutarnja prečka – širina 3mm; težina 6,8g

Analogije: RADIĆ, BOJČIĆ 2004, 90, 61. – slična (materijal)

T7/27

Opis: jednodijelna pređica s pravokutnim okvirom, prečke okvira četvrtastog presjeka; na pređicu se nastavlja pločica sa 4 zakovice, izvedena iz jednog dijela i savinuta preko unutarnje prečke pređice s malim polukružnim otvorom za trn na sredini, završeci pločice su polukružni, podijeljeni na sredini; valjak dosta korodirao; trn nedostaje

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, zasip, PN 003

Dimenzije: okvir – dužina 22,5mm, visina 61,5mm; pločica – dužina(sačuvana) 60,5mm, visina(sačuvana) 49mm; zakovice – promjer 4mm; težina 30,9g

Analogije: KRABATH 2001, 738, T.84 (slična)

T12/36

Opis: pređica okruglog oblika; elipsastog presjeka

Detalji nalaza: Streza 2009, pavlinski samostan Svih svetih, klaustar?, otpadna jama, PN 015

Dimenzije: promjer (vanjski) 68mm; težina 55,6g

Analogije: ŠRIBAR 1979, 39, T.31, 8 (slična); HEINDEL 1990, 9, Taffel 1, 1 (slična)

T6/23

Opis: fragmenti pređice, njih ukupno 6

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, G 002, PN 002

Dimenzije: težina(sačuvana) 6,6g

Analogije:

T6/24

Opis: fragmenti, vjerojatno jednodijelne pređice gljivastog okvira!?

Detalji nalaza: Streza 2009, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, zasip uz G 039, PN 017

Dimenzije: težina 10,3g

Analogije:

T7/25

Opis: fragmenti pređice, sačuvani ulomak trna i baza u obliku kruškolike ušice

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva, T 3, G 060, PN 032

Dimenzije: trn – dužina(sačuvana) 42,5 mm, širina 6mm, promjer 8mm; težina 5,4g

Analogije:

T7/26

Opis: fragmenti pređice u jako lošem stanju

Detalji nalaza: Streza 2009, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, G 035, PN 016

Dimenzije: težina 3,6g

Analogije:

2. KLJUČEVI

T8/28

Opis: željezni ključ sa glavom okruglog oblika i pravokutnog presjeka s rupicom na sredini; noga ključa je pravokutnog oblika i presjeka te se proširuje prema dnu; brada nedostaje

Detalji nalaza: Streza 2009, pavlinski samostan Svih svetih, klaustar?, zasip, PN 021

Dimenzije: dužina 90mm; debljina 2,5mm; promjer glave 20mm; dužina noge (sačuvana) 68,5mm; težina

Analogije: ŠRIBAR 1979, T.11,2; T.67.9; RADIĆ, BOJČIĆ 2004: 103, 102(slični)

T8/29

Opis: brada željeznog ključa, pravokutnog oblika; neraščlanjena; noga okruglog, a brada pravokutnog presjeka

Detalji nalaza: Streza 2011, pavlinski samostan Svih svetih, crkva, T 3-4, PN 026

Dimenzije: 36,5x27mm; debljina 12mm; težina 30,4g

Analogije: slični – JANEŠ, HIRSCHLER MARIĆ, AZINOVIĆ BEBEK 2017, T.8 171 – PN 209; ŠTULAR 2009, 79, Sl.5.6 – 18

3. NOŽEVI

T9/30

Opis: fragmenti noža, njih 2

Detalji nalaza: Streza 2012, pavlinski samostan Svih svetih, trijumfalni luk, G 090 (ZG 5), PN 044

Dimenzije: težina 11,7g

Analogije:

T9/31

Opis: peta noža pravokutnog oblika, raspadnuta na 2 ulomka; duž tijela 4 zakovice; pri dnu vidljivi ostaci uske nakrsnice

Detalji nalaza: Streza 2009, pavlinski samostan Svih svetih, klaustar?, zasip, PN 022

Dimenzije: dužina 100mm; širina 14,5mm; debljina 6,5mm; težina 9,7g

Analogije: COWGILL, DE NEERGAARD, GRIFFITHS 2008, 92, 119; 96, 139 (slične); ŠPEHAR 2007, 158, T.18, 209 (slična)

4. OKOVI

T10/32

Opis: željezni okov vrata s 3 manje rupice na tijelu; na vrhu završava velikom ovalnom ušicom

Detalji nalaza: Streza 2009, pavlinski samostan Svih svetih, klaustar?, otpadna jama, PN 014

Dimenzije: dužina 185mm; širina(najveća) 23mm; debljina 3mm; težina 52,5g

Analogije: HOLL, PARADI 1982, Abb. 115, 2; Abb.118, 8 (slični); ŠRIBAR 1979, 18-19, T.55, 70/3a, 3 (sličan)

T10/33

Opis: ulomak željeznog okova sa 3 rupice sa jedne strane, četvrtastog oblika sa odrezanim dijelom u obliku slova „V“ na jednoj strani

Detalji nalaza: Streza 2009, pavlinski samostan Svih svetih, klaustar?, otpadna jama, PN 019

Dimenzije: 63x56mm; promjer rupica 6-8mm; težina 17,9g

Analogije: ŠRIBAR 1979, 18-19, T.70, 8 (sličan); RADIĆ, BOJČIĆ 2004, 120, 164.

5. ZRNA

T11/34

Opis: koštana zrna, njih 45, okruglog oblika, četvrtastog presjeka, zeleno-smeđe boje; ukrasa nema; najvjerojatnije dijelovi krunice

Detalji nalaza: Streza 2012, pavlinski samostan Svih svetih, crkva-svetište, G 086, PN 043

Dimenzije: promjer 10mm; debljina 5mm; težina 32,8g

Analogije: AZINović BEBEK 2012, 246, T.79/937; T.79/938

T11/35

Opis: staklena zrna, njih ukupno 14; 3 zrna bijele prozirne boje od kojih je jedno nešto veće od drugih; 11 zrna crne boje manjih dimenzija; sva zrna okrugla, najvjerojatnije dijelovi krunice

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve uz G 001, PN 001

Dimenzije: bijela perla (veća) – promjer 14mm, težina 4g; manje bijele perle – 9,5x10,5mm, težina(jedne) 1,6g; crne perle – 7x8mm, težina(jedne) 0,5g; ukupna težina svih perli 12,5g

Analogije: AZINović BEBEK 2012, 240 T69/875,880; 243 T72/901

6. PRSTEN

T12/37

Opis: prsten od brončanog lima, profiliran s dvije uzdužne trake uz rubove

Detalji nalaza: Streza 2012, pavlinski samostan Svih svetih, G 096, PN 046

Dimenzije: promjer 25mm; širina 5mm

Analogije: AZINović BEBEK 2017, 47

7. BREVAR

T13/38b,a,c

Opis: očuvane samo 2 medaljice (pločice), s okvirom od lijevane bronce i stakla te je očuvana paralelna ušica, na jednoj pločici koja je čitava vidi se glava Isusa, a na drugoj polomljenoj neidentificirani lik (moguće svećenik); tkanina i papir između pločica u lošem stanju tako da bi pokušaj odmotavanja rezultirao uništenjem predmeta

Detalji nalaza: Streza 2012, pavlinski samostan Svih svetih, ZG 7, PN 045

Dimenzije: promjer 20mm

Analogije: AZINović BEBEK 2012, T.47, 664, 665 (slične)

8. POTKOVA

T14/39

Opis: ulomak potkove s 3 rupice, sačuvana otprilike polovica potkove, rupice pravokutnog oblika

Detalji nalaza: Streza 2008, pavlinski samostan Svih svetih, interijer crkve, zasip, PN 010

Dimenzije: dužina 110mm; debljina 4,5mm; težina 30,4g

Analogije: HOLL, PARADI 1982, Abb.102,3; Abb.105, 8; Abb.110, 6; Abb.117, 2; Abb. 124, 8; ŠRIBAR 1979, T. 52, 67/2; RADIC, BOJČIĆ 2004, 130, 203

9. KOTAČIĆ OSTRUGE

T14/40

Opis: ulomak kotačića željezne ostruge, sa 8 krakova od čega su 4 sačuvana u potpunosti, a 2 djelomično, dok su 2 kraka nesačuvana; središte je ovalna rupica čiji je okvir četvrtastog presjeka; krakovi ostruge trakastog presjeka

Detalji nalaza: Streza 2009, pavlinski samostan Svih svetih, klaustar?, otpadna jama, PN 018

Dimenzije: dužina najdužeg kraka 37,5mm; promjer središta(kruga) 10mm; težina 13,8g

Analogije: ŠRIBAR 1979, T.70, 7; RADIĆ, BOJČIĆ 2004, 140; POPOVIĆ 2012, 178, Sl. 122/151; AZINOVIĆ BEBEK, KRMPOTIĆ 2014, 67, T.15, 148;

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

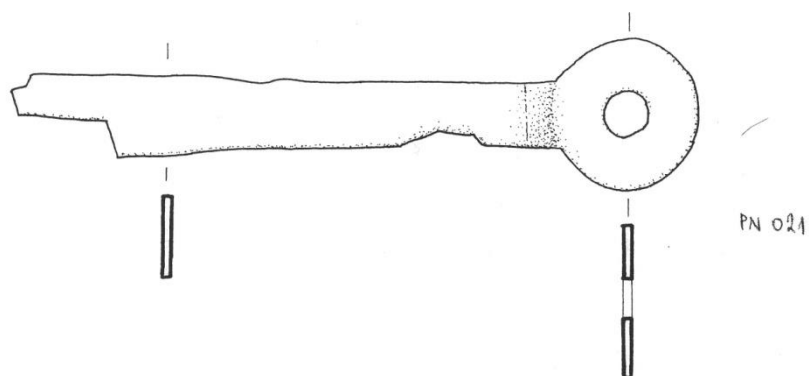
25

26

27

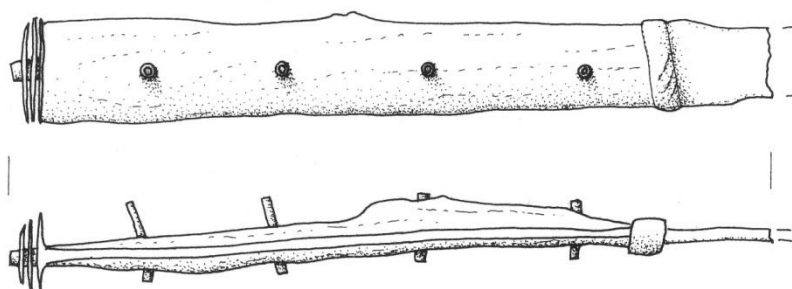
28

29

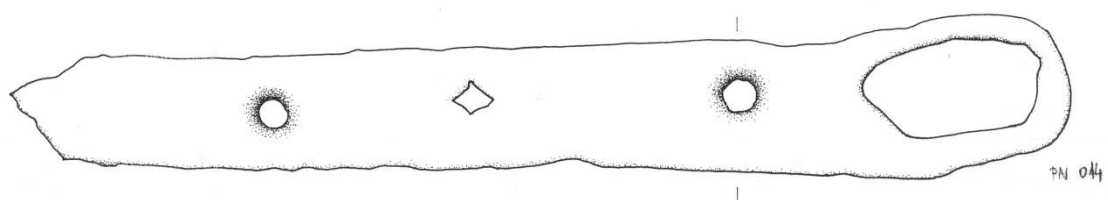

30

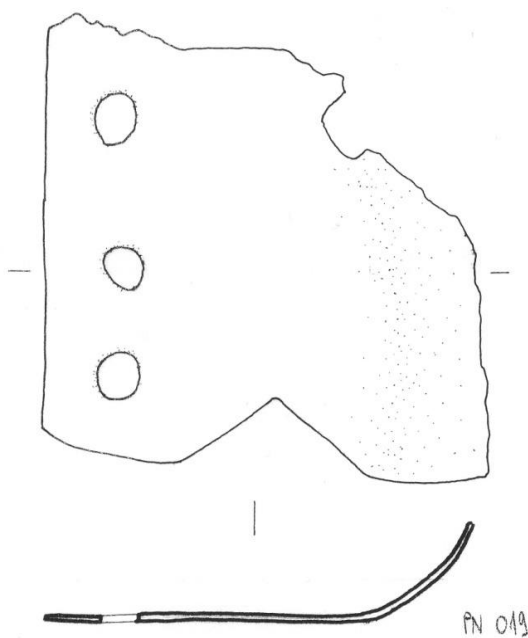

PN 022

31

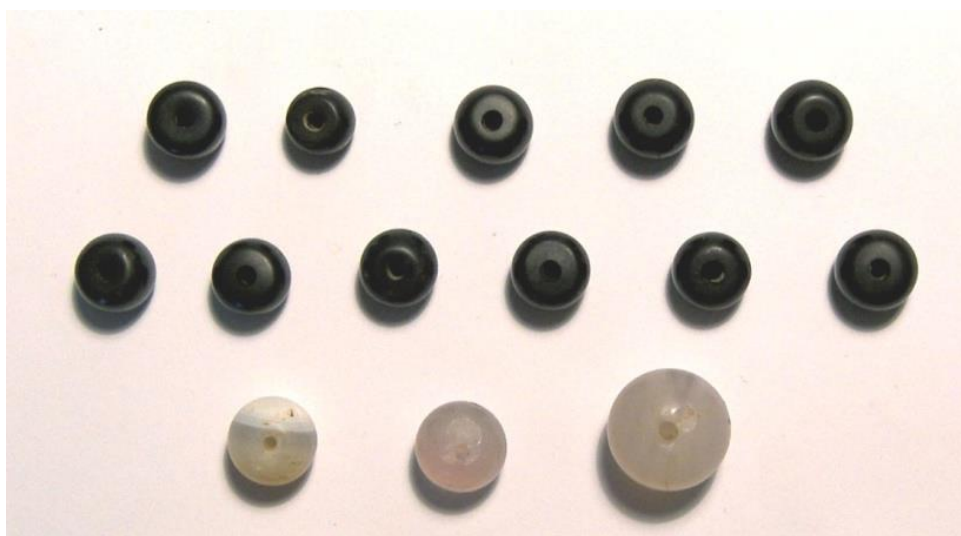
32

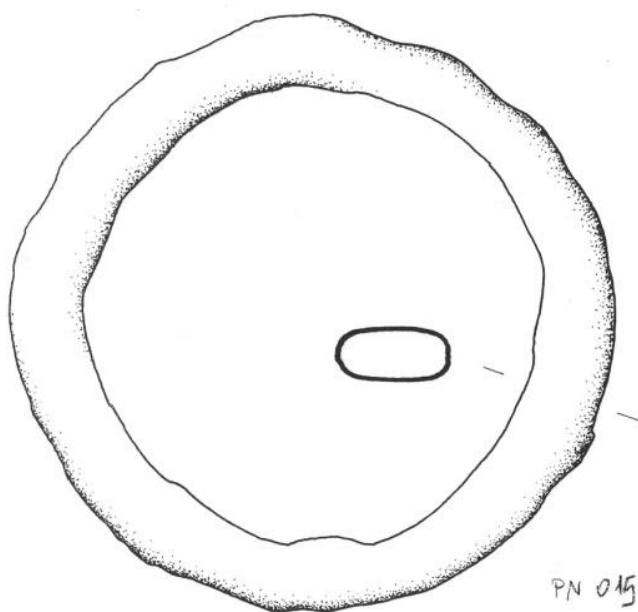
33

34

35

36

37

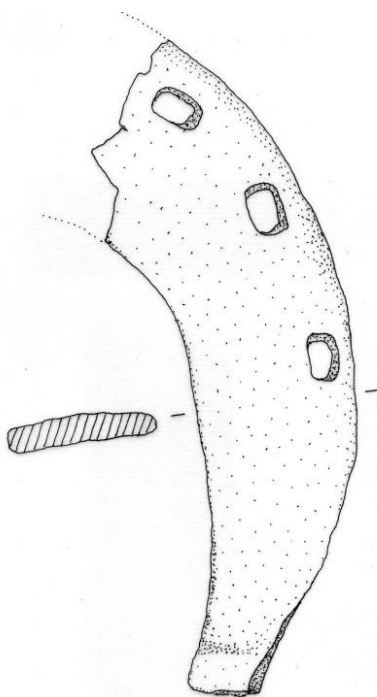
38a

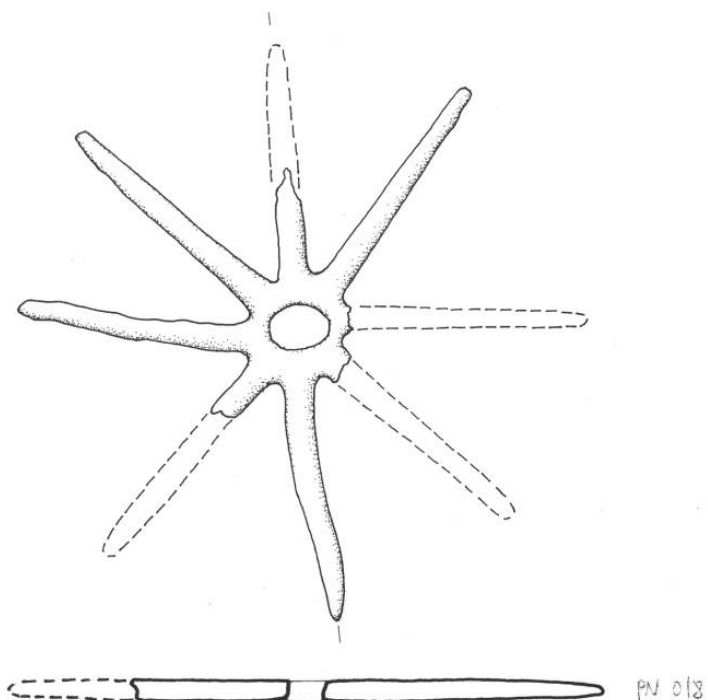
38b

38c

39

40

9. POPIS LITERATURE

Azinović Bebek, Krmpotić 2014

Azinović Bebek, Ana, Marijana Krmpotić. „Stari grad Barilović: 10 godina arheoloških istraživanja.“ *Hrvatski restauratorski zavod*. Zagreb, 2014.

Azinović Bebek 2012

Azinović Bebek, Ana. „Novovjekovni nabožni predmeti nađeni prigodom arheoloških istraživanja na lokalitetima sjeverozapadne Hrvatske.“ Ph.D.diss., Sveučilište u Zagrebu, 2012.

Azinović Bebek 2017

Azinović Bebek, Ana. „Tihi svjedoci vjere, baštine i raskoši: konzervatorsko – restauratorski radovi: Crkva sv. Nikole biskupa u Žumberku.“ *Hrvatski restauratorski zavod*. Zagreb, 2017.

Cowgill, de Neergaard, Griffiths 2008

Cowgill, Jane, Margarete de Neergaard, Nick Griffiths. „Knives and Scabbards (Medieval Finds from Excavations in London)“ *Museum of London*. London, 2008.

Demo 2007

Demo, Željko. „Opatovina: tragovi povijesti izgubljeni u sadašnjosti: rezultati arheoloških iskopavanja pred crkvom sv. Franje u Zagrebu 2002. godine. *Zagreb: Arheološki muzej*. 2007. (monografija)

Heindel 1990

Heindel, Ingo. „Riemen – und Gürtelteile im west – slawischen Siedlungsgebiet“ *Deutscher Verlag der Wissenschaften*. Berlin, 1990.

Holl, Paradi 1982

Holl, Imre, Nandor Paradi. „Das Mittelalterliche Dorf Sarvaly“ *Fontes Archaeologici Hungariae*, Budapest

Janeš, Hirschel Marić, Azinović Bebek 2017

Janeš, Andrej, Ivana Hirschler Marić, Ana Azinović Bebek. „Stari Perkovci – Sela, ruralno naselje 14. stoljeća.“ U *Srednjovjekovna naselja u svjetlu arheoloških izvora*, ur. Siniša Krznar, Tajana Sekelj Ivančan, Tatjana Tkalčec, Juraj Belaj, 337-388. Zagreb: Institut za arheologiju, 2017.

Krabath 2001

Krabath, Stefan. „Die hoch- und spätmittelalterlichen Buntmetallfunde nördlich der Alpen. Eine archäologisch- kunsthistorische Untersuchung zu ihrer Herstellungstechnik, funktionalen und zeitlichen Bestimmung“ ,2. knjige, *Internationale Archäologie* 63. Rahden/Westf.

Krznar 2012

Krznar, Siniša. „Arheološka slika kasnosrednjovjekovnih groblja na prostoru sjeverne Hrvatske.“ Ph.D.diss., Sveučilište u Zagrebu, 2012.

Pleše, Karlo 2009

Pleše, Tajana, Krešimir Karlo. „Monasterium Omnium Sanctorum de Ztreza Ordinis S. Pauli Primi Eremitae“ *Opuscula archaeologica*, 33, 183–205.

Pleše 2012

Pleše, Tajana. „Streška bulla plumbea pape Bonifacija IX.“ *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, 29, 125-134.

Radić, Bojčić 2004

Radić, Mladen, Zvonko Bojčić. „Srednjovjekovni grad Ružica (The medieval castle of Ružica)“, Katalog izložbe/Exhibition catalogue , Osijek

Ruttkay 1989

Ruttkay, Alexander. „Prvky gotické módy v odevě a ozdobách dedinského obyvatel'stva na území Slovenska (Horizont hrobů za 14.-15. stor. v Ducově, obec Moravany nad Vachom) (Elemente der gotische Mode in Kleidung und Schmuck bei der ländlichen Bevölkerung auf dem Gebiet der Slowakei (Grabhorizont aus dem 14.-15. Jh. in Ducove, Gemeinde Moravany nad Vahom))“ , *ArchHist* 14, 1989, 355-378 (njem. 377-378)

Sekelj Ivančan, Tkalčec 2003

Sekelj Ivančan, Tajana, Tatjana Tkalčec. „Arheološko nalazište Torčec – Cirkvišče“ , *Podravina*, vol. II, br. 4, Koprivnica, 5-36.

Špehar 2007

Špehar, Perica. „Oruđe od metala sa Beogradske tvrđave od antike do kraja 18. veka“, *Muzej grada Beograda*, Arheološki institut, 2007.

Šribar 1979

Šribar, Vinko. „Otok pri Dobravi – Gutenwerth, kovinsko gradivo z izkopnega polja 1“, *Narodni muzej in znanstveni institut filozofske fakultete v Ljubljani*, zvezek 2, Ljubljana, 1979.

Štular 2009

Štular, Benjamin. „Mali grad : visokosrednjeveški grad v Kamniku = Mali grad : high medieval castle in Kamnik“ *Opera Instituti archaeologici Sloveniae*, 15. Ljubljana: Inštitut za arheologijo ZRC SAZU: Založba ZRC.

Vyroubal, Pleše, Novak 2016

Vyroubal, Vlasta, Tajana Pleše, Mario Novak. „Rezultati antropološke analize osteološkog materijala pronađenog u crkvi pavlinskog samostana Svih svetih u Strezi - prijedlog povijesno-arhivske kontekstualizacije i interpretacije // Groblja i pogrebni običaji u srednjem i ranom novom vijeku na prostoru sjeverne Hrvatske. Zbornik radova prvog međunarodnog znanstvenog skupa srednjovjekovne arheologije Instituta za arheologiju, Zagreb, 4. lipnja 2014. / Krznar, Siniša ; Sekelj Ivančan, Tajana ; Tkalčec, Tatjana ; Belaj, Juraj (ur.). Zagreb: Institut za arheologiju, 2016. str. 87-106.